

ZRINSKI KAO VOJNA ELITA XVII. STOLJEĆA

U radu se istražuje položaj članova velikaškog roda Zrinski u kontekstu habsburških i carskih vojnih snaga tijekom XVII. stoljeća. Riječ je o Jurju V. Zrinskom i njegovim sinovima Nikoli VII. i Petru IV., koji su bili vrlo važne figure u ratnim zbivanjima što su zadesila Habsburšku Monarhiju u razmatranom razdoblju. Obitelj Zrinski već je u XVI. stoljeću vrlo visoko kotirala u habsburškim vojnim krugovima, no tijekom XVII. stoljeća Europa se suočava s novim ratnim izazovima poput Tridesetogodišnjeg rata (1618. – 1648.), koji u znatnoj mjeri oblikuje habsburšku i carsku vojsku. U tom su ratu Zrinski aktivno sudjelovali i time nastavili s afirmacijom obiteljskog položaja među vojnom elitom.

Ključne riječi: Juraj V. Zrinski; Nikola VII. Zrinski; Petar IV. Zrinski; Tridesetogodišnji rat; vojna povijest.

Uvod

Velikaška obitelj Zrinski od XVI. je stoljeća pa sve do smaknuća Petra IV. Zrinskog 1671. uživala veoma istaknut položaj unutar Habsburške Monarhije, a napose Zemalja Krune Svetog Stjepana i, dakako, Hrvatsko-Slavonskoga Kraljevstva. Najveći dio zasluga za održavanje kontinuiteta visokog položaja i uglednog statusa u vojnoj i političkoj areni Habsburške Monarhije tijekom XVII. stoljeća treba pripisati pripadnicima dviju generacija Zrinskih, točnije Jurju V. te njegovim sinovima Nikoli VII. i Petru IV. Njihova je vojna i ratna uloga u XVII. stoljeću, prema mnogim pokazateljima, premašivala okvire Hrvatsko-Slavonskoga Kraljevstva i Krunovine Svetog Stjepana da bi ih svrstala uza sam bok nekih od najviše rangiranih časnika Habsburške Monarhije i carske vojske. Svojim su vojnim i ratnim djelovanjem dostigli, pa čak i premašili, ostvarenja svojih predaka, premda i dalje u tom kontekstu vjerojatno najslavnije odzvanja ime Jurjeva djeda Nikole IV. (Šubića) Zrinskog.

Dok o životima Nikole VII. i Petra IV. te povezanim ratnim i vojnim aspektima postoje brojne studije,¹ mnogi podatci o liku i djelu njihova oca i dalje

¹ Samo neki od radova koji obrađuju živote i vojne aktivnosti Nikole VII. i Petra IV. kronološkim slijedom: Šišić, Ferdo, 1908. Posljednji Zrinski i Frankopani na braniku domovine, u: *Posljednji Zrinski i Frankopani*, Zagreb: Dionička tiskara, 1908., 2-124; Pálffy, Géza, 2011. Hrvatsko-mađarska plemićka obitelj u

nisu u dovoljnoj mjeri rasvijetljeni. Stoga je u ovom radu veći naglasak na Jurju V., s time da se u slučaju njegovih sinova nastoje ponuditi nove interpretacije temeljene na poznatim i manje poznatim povijesnim vrelima. Slijedom svega navedenog postavlja se ključno pitanje: Koji su čimbenici utjecali na to da se Zrinski u XVII. stoljeću etabliraju kao vojna elita?

Vremenski okvir istraživanja obuhvaća prvu polovicu XVII. stoljeća, a posebno razdoblje Tridesetogodišnjeg rata (1618. – 1648.), za što postoji više razloga. On je bez ikakvih sumnji ostavio vrlo dubok trag u čitavoj Srednjoj Europi (pa i šire), a njegove su se posljedice osjećale desetljećima, pače i stoljećima kasnije.² Ovdje je najvažnije obilježje Tridesetogodišnjeg rata to što je u znatnoj mjeri utjecao na razvoj vojski i ratovanja u ranonovovjekovnoj Europi. Štoviše, Tridesetogodišnji je rat bio pozornica na kojoj su svoje uloge vješto odigrali Juraj, Nikola i Petar priskrbivši sebi i svojemu rodu ratnu slavu i ugled u vojnim krugovima habsburških snaga. Doduše, valoriziranje Zrinskih samo na temelju njihova angažmana u Tridesetogodišnjem ratu nije dostatno za cjelokupnu sliku, ali je on imao velik učinak u afirmiranju Jurja, Nikole i Petra među vojnom elitom. Zrinski su generacijama bili iznimno bitan faktor obrane Habsburške Monarhije od Osmanlija, no kad je opasnost zaprijetila (i) sa zapada, oni su se jednakim žarom uključili i u te borbe pokazavši tako da su vojne aktivnosti njihova primarna djelatnost i poziv.

Carsko-habsburška vojna elita XVII. stoljeća

Premda su ranonovovjekovne europske elite razlikovale mnoge karakteristike, zajedničko im je bilo isticanje prema statusu koji su uživale, moći koju su prakticirale te bogatstvu kojim su raspolagale. Te su ih tri stavke, uostalom, i

aristokraciji Ugarsko-Hrvatskog Kraljevstva i u Habsburškoj Monarhiji, u: *Politička, kulturna i društvena djelatnost Zrinskih i Frankopana u Hrvatskoj: zbornik radova sa znanstvenog skupa održanog 6. i 7. listopada 2010. u Čakovcu* (Kolaric, Juraj ur.), Čakovec: Zrinska garda, 2011., 77-89; Pálffy, Géza, 2012. Prekogranična povezanost Nikole IV. i Nikole VII. Zrinskog (Hrvatsko-mađarska plemićka obitelj u aristokraciji Ugarsko-hrvatskog Kraljevstva i u Habsburškoj Monarhiji, u: *Susreti dviju kultura. Obitelj Zrinski u hrvatskoj i mađarskoj povijesti* (Horvat, Romana ur.), Zagreb: Matica hrvatska, 2012., 117-164; Vég, Ferenc, 2019. A Hungarian-Croatian Aristocrat from a new Perspective. Military Career of Péter Zrínyi/Petar Zrinski (1621–1671), *Specimina Nova Pars Prima. Sectio Mediaevalis X. Dissertationes historiae collectae per Cathedrum Historiae Medii Aevi Modernorumque Temporum Universitatis Quinqueecclesiensis*, 10, Pécs, 137-158; Petrić, Hrvoje, 2022. Nemo me impune lacesset – Sors bona nihil aliud. O životu i radu Nikole VII. Zrinskog (1620. – 1664.), *Rad Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti. Razred za društvene znanosti* 56, Zagreb, 37-138.

² Jedna od najvažnijih posljedica Tridesetogodišnjeg rata jest uvođenje vjerske tolerancije na način da je primjena sile zabranjena u rješavanju vjerskih prijepora. Isto tako diplomatske aktivnosti tijekom sklapanja Vestfalskog mira oblikovale su europsku diplomaciju za iduća dva stoljeća. Sandberg, Brian, 2016. *War and Conflict in the Early Modern World 1500-1700*, Cambridge: Malden, Polity, 16, 169-170; Wilson, Peter, 2010. *Europe's Tragedy: A New History of the Thirty Years War*, London: Penguin Books, 751-760.

definirale kao elitu.³ Najviše društvene slojeve u mnogim zemljama ranonovovjekovne Europe, pa tako i Habsburške Monarhije, dominantno je tvorilo plemstvo, zbog čega je ono na tim područjima postalo sinonimom za elitu. Plemstvu je pripadala vodeća uloga u rješavanju društvenih, političkih, gospodarskih, vjerskih, vojnih i drugih bitnih pitanja.⁴ Ratna i vojna djelatnost tradicionalno se vezivala uz elitne slojeve društva, o čemu svjedoči srednjovjekovna društvena podjela na one koji se mole (*oratores*), one koji ratuju (*bellatores*) i one koji rade (*laboratores*).⁵ Kako su se prve dvije skupine (ili staleža) u pravilu popunjavale iz redova plemstva, tako je ono, između ostaloga, imalo dominantnu ulogu na europskim bojišnicama u tom razdoblju.⁶ Osim što su prema svojem društvenom položaju pripadnici aristokracije bili zaduženi za ratna i vojna pitanja, vrlo je važno što su primali primjerenu izobrazbu nužnu ne samo za rukovanje oružjem nego i za strateško-taktičko vođenje rata, što ih je dodatno distingviralo od ostalih društvenih skupina.⁷

Sve do kraja XVII. stoljeća među elitnim slojem društva nije jednostavno izlučiti vojnu elitu zbog snažne isprepletenosti. Naime visok položaj na društvenoj ljestvici u ranom je novom vijeku često osiguravao i visok položaj u tadašnjoj vojnoj hijerarhiji za one pojedince koji su se odlučili za vojnu karijeru.⁸ Isto tako, primjetan je i suprotan proces, prema kojemu je vojna služba mogla priskrbiti bogatstvo i ugled pojedincu ili njegovoj obitelji, a pripadnici nepriviligiranog sloja na temelju vojnih zasluga mogli su biti nobilitirani. U slučaju da se već radilo o osobama plemenita porijekla, one su na temelju vojne službe mogle unaprijediti svoj društveni položaj.⁹ S druge pak strane, involviranost elita u ratna zbivanja u europskim se zemljama razlikuje.¹⁰ Ponegdje se javlja tendencija

³ Burke, Peter, 1994. *Venice and Amsterdam. A Study of Seventeenth-Century Elites*, Cambridge: Polity Press, 2.

⁴ O europskom ranonovovjekovnom plemstvu u kontekstu društvene elite vidi monografiju: Dewald, Jonathan. 1996. *The European Nobility 1400-1800*, Cambridge, Cambridge University Press. Detaljnije o plemstvu Habsburške Monarhije kao društvenoj eliti vidi: Štefanec, Nataša. 2011. *Država ili ne: Ustroj Vojne krajine 1578. godine i hrvatsko – slavonski staleži u regionalnoj obrani i politici*, Zagreb: Srednja Europa, 79-126.

⁵ Dewald, 1996, 15-16.

⁶ Howard, Michael, 2002. *Rat u europskoj povijesti*, Zagreb: Srednja Europa.

⁷ Schmidt-Brentano, Antonio, 2022. *Die kaiserlichen Generale 1618 – 1655. Ein biographisches Lexikon*. Wien: Österreichisches Staatsarchiv, 6.

⁸ Vojna hijerarhija u XVII. stoljeću nije jasno i strogo definirana kao u kasnijim razdobljima, pa su bogati i ugledni pojedinci obično zauzimali visoke vojne položaje. Tallet, Frank, 2003. *War and Society in Early-Modern Europe, 1495-1715*, Taylor & Francis e-Library, 100.

⁹ Tallet 2003, 98-99; O vertikalnoj mobilnosti plemstva Habsburške Monarhije vidi: Štefanec 2011, 61-78.

¹⁰ Tallet 2003, 101.

napuštanja ili odbacivanja vojne službe, na čije mjesto dolaze neke druge unosne djelatnosti. U Mletačkoj Republici i Ujedinjenim Nizozemskim Provincijama elite su tako u većoj mjeri pribjegavale civilnim dužnostima i trgovini s obzirom na to da se radilo o aktivnostima koje su mogle očuvati, pa čak i osnažiti elitni status.¹¹ Među dijelom europskog plemstva entuzijizam za bitkama i iscrpljujućim vojnim kampanjama bio je u određenom padu, pa su njegovi pripadnici svoj fokus usmjerili prema civilnim službama, a njihova su mjesta u bojnim redovima zauzimali plaćenici.¹² Takve tendencije valja promatrati u kontekstu razvoja vojne doktrine, ratovanja te strateških, taktičkih, tehnoloških i s time povezanih društvenih aspekata koji su karakteristični za razdoblje ranoga novog vijeka.¹³

Na hrvatskim i ugarskim prostorima plemstvo zadržava primarno vojnički karakter, što je izravna posljedica borbe s Osmanlijama. Od XVI., pa i XV. stoljeća, kada dolazi do prvih i snažnijih kontakata s osmanskim snagama, lokalno plemstvo postupno preuzima sve važniju ulogu u obrani, da bi u desetljećima nakon smrti kralja Matijaša Korvina postalo glavni čimbenik obrane Krunovine Svetog Stjepana. Premda je nakon stupanja Habsburgovaca na prijestolje Beč zajedno s unutrašnjoaustrijskim staležima preuzeo najveći dio brige oko obrane hrvatskih zemalja, domaće je plemstvo, zbog egzistencijalnih razloga, itekako bilo uključeno u obranu te je zadržalo svoj ratnički etos.¹⁴

Ipak, sintetiziranje skupine pojedinaca i njihove svite kao habsburške i carske vojne elite u XVII. stoljeću pokazuje se izazovnim. Razloge valja potražiti u mnogim odstupanjima, neujednačenostima i drugim razlikama koje su vrlo lako uočljive. Tako naprimjer u velikom dijelu toga razdoblja ne postoji jedinstvena habsburška vojska i vojna struktura koja bi se mogla pratiti i na temelju koje bi se definirala skupina ljudi kao vojna elita. Nadalje, austrijska je vla-

¹¹ Burke 1994, 5.

¹² Tallet 2003, 101.

¹³ U ranome novom vijeku javljaju se mnoge inovacije na polju ratovanja koje uključuju tehnološki napredak te nove ratne strategije i taktike. Neki su od najjasnijih pokazatelja povećano korištenje vatrenog oružja, gradnja snažnih fortifikacija, pješništvo koje istiskuje konjicu u smislu dominantne sile na bojišnici, zatim povećanje broja vojnika, izostanak odlučujućih bitaka i angažiranje sve širih društvenih slojeva. Takve su promjene navele Michaela Robertsa da sredinom XX. stoljeća iskuje pojam „vojna revolucija“, što je otvorilo mnoge polemike među vojnim povjesničarima ranoga novog vijeka. Parker, Geoffrey, 1976. The 'Military Revolution', 1560-1660--a Myth?, *The Journal of Modern History* 48, br. 2: 195-214; Black, Jeremy, 2003. *European Warfare 1600-1815*. London: UCL Press., 3.

¹⁴ To se posebno odnosi na hrvatsko plemstvo, čiji su posjedi bili najizloženiji, te je ono samo moralo naći način obrane vlastite zemlje, a istovremeno i ostatka hrvatskih teritorija. Karbić, Marija. 2006. Hrvatsko plemstvo u borbi protiv Osmanlija. Primjer obitelji Berislavića Grabarskih iz Slavonije, *Povijesni prilozi*, 31, Zagreb, 71; Jurković, Ivan, i Violeta Moretti. 2010. *Bernardin Frankapan Modruški. Govor za Hrvatsku 1522*. Modruš: Katedra Čakavskog sabora Modruše, 42; Štefanec, Nataša, 2001. *Heretik Njegova Veličanstva: povijest o Jurju IV. Zrinskom i njegovu rodu*, Zagreb: Barbat, 131-144.

darska kuća vladala konglomeratom austrijskih, čeških, ugarskih i hrvatskih zemalja koje su imale vlastitu, a čak i do neke mjere neovisnu vojnu upravu i strukturu,¹⁵ stoga nema jasno zadanih kriterija prema kojima bi se nekoga smatralo elitom. U ovome radu tako će se pripadnicima vojne elite smatrati svi oni koji obnašaju visoke i najviše vojne službe, bilo na ratnim kampanjama ili na određenom prostoru pod habsburškom zastavom. Takvi su naime pojedinci zapovijedali velikim brojem vojnika i uživali stvarnu vojnu (pa i političku) moć te su igrali glavne uloge u ratnom teatru prve polovice XVII. stoljeća. U tom kontekstu valja istaknuti rad njemačkog povjesničara Antonija Schmidt-Brentana, u kojemu autor iznosi mnoge biografske podatke o čak 207 „carskih generala“ u razdoblju 1618. – 1655. godine. Na taj je način taj autor dao jasne konture iz kojih je vidljivo tko se i zašto u tom razdoblju može smatrati habsburškom i carskom elitom.

Prva polovica XVII. stoljeća, a napose period Tridesetogodišnjeg rata 1618. – 1648., ima veliku važnost za nastanak i razvoj habsburško-carske vojne elite. Krajem druge dekade XVII. stoljeća započeo je proces formiranja i razvoja moderne habsburško-carske vojne strukture. Proces koji je započeo dodjeljivanjem počasnog statusa jednoj konjaničkoj pukovniji 1619., a potvrdio se zadržavanjem devet pješačkih i devet konjaničkih pukovnija nakon potpisanog mira trideset godina kasnije, označio je početak stvaranja stalne habsburške carske vojske koja će kasnije dobiti naziv Carska i kraljevska vojska (*Kaiserliche und königliche Armee*).¹⁶ Kroz uspostavu i razvoj stalne vojske te sustava vojnih činova i funkcija s vremenom se sve jasnije kristalizirala vojna elita. Valja napomenuti da je i zbog toga vojna hijerarhija još uvijek bila u formativnoj fazi, pa činovi i funkcije, odnosno mehanizmi njihova stjecanja te međusobni odnos još uvijek nisu bili striktno definirani.¹⁷ To je i otegotan čimbenik u definiranju pojedinaca kao pripadnika elite, ali čak su i ti, u teoriji nedovoljno jasni, činovi ili funkcije u praksi pokazivali svoje značenje, pa se dio vojnih zapovjednika ipak isticao više od ostalih.

¹⁵ Naprimjer, Hrvatski je sabor imao ovlasti podići narod na oružje, Dvorsko ratno vijeće u Grazu vodilo je računa o obrani Unutrašnje Austrije, čime je prvenstveno obuhvaćena Vojna krajina, dok se Dvorsko ratno vijeće u Beču bavilo carskim vojnim poslovima. Beuc, Ivan, 1969. *Povijest institucija državne vlasti u Hrvatskoj (1527.-1945.)*. Zagreb: Arhiv Hrvatske, 16, 31, 48-54; Egger, Rainer, 1991-1992. Dvorsko ratno vijeće kao središnji upravni organ Vojne krajine, *Arhivski vjesnik* 34-35, br. 35-36: 144-146.

¹⁶ Basset, Richard, 2015. *For God and Kaiser: the Imperial Austrian Army, 1619–1918*. New Haven; London: Yale University Press, 11, 16-18; Schmidt-Brentano 2022, 3.

¹⁷ Jedan je od paradoksa svakako mogućnost da pukovnik izdaje naredbu feldmaršalu. Naime neki predsjednici Dvorskog ratnog vijeća prema službenom su činu bili „samo“ pukovnici, a naredbe su izdavali najviše rangiranim carskim generalima. Schmidt-Brentano 2022, 6.

Ako se izuzme osoba cara koja formalno stoji na čelu habsburških carskih vojnih snaga, vrhovno je zapovjedništvo u prvoj polovici XVII. stoljeća pripadalo *Generalissimu* (*Obristfeldgeneral*, *General-Capo* ili *Generalobrist*). Na toj su poziciji tijekom Tridesetogodišnjeg rata stajala samo tri pojedinca: slavni vojvoda Albrecht Wallenstein (1583. – 1634.), a nakon njegova ubojstva kralj, kasnije i car, Ferdinand III. (1608. – 1657.) te njegov mlađi brat nadvojvoda Leopold Wilhelm (1614. – 1662.). Ispod njih stajali su pomoćnici i zamjenici, odnosno *Generallieutenanti*. U razmatranom razdoblju to su bili grof Karl Bonaventura Longueval Buquoy (1571. – 1621.), Hieronymus Caraffa (1564. – 1633.), Don Baltasar de Marradas (1583. – 1638.), grof Rambaldo Collalto (1579. – 1630.), grof Mathias Gallas (1588. – 1647.) i knez Otavio Piccolomini (1599. – 1656.).¹⁸ Kad bi se tim imenima pridodala ona grofova Heinricha Duvala Dampierrea (1580. – 1620.), Johanna T'Serclaesa Tillyja (1559. – 1632.), Gottfrieda Heinricha Pappenheima (1594. – 1632.), Raimunda Montecuccolija (1609. – 1680.) i baruna Johanna Wertha (1591. – 1652.), ne bi bilo neopravdano govoriti o najvišem vrhu habsburške i carske vojne elite u prvoj polovici XVII. stoljeća.¹⁹

Tom popisu valja pridodati i imena onih istaknutih austrijskih zapovjednika koji su ravnali Vojnom krajinom kao strateški egzistencijalno važnim obrambenim pojasom naspram Osmanlija. Uz predsjednika gradačkoga Dvorskog ratnog vijeća i glavnog zapovjednika Hrvatske krajine baruna Gottfrieda Stadla (1560. – 1627.), svakako u prvi plan iskaču imena dvojice glavnih zapovjednika Slavonske krajine grofova Siegmunda Friedricha Trauttmansdorffa (1571. – 1631.) i Georga Ludwiga Schwarzenberga (1586. – 1646.). Trauttmansdorff je 1620. bio zapovjednik i sveukupnih vojnih snaga Unutrašnje Austrije kao *Feld Generall*, a Schwarzenberg je 1637. promoviran u carskoga generala.²⁰

Zemlje Krune Svetog Stjepana predstavljaju veoma bitan čimbenik u kreiranju habsburške i carske vojne elite. Čak je 21 carsko-habsburški general prve polovice XVII. stoljeća rođen u Ugarskoj ili u hrvatskim zemljama. Unutar Habsburške Monarhije samo su austrijske zemlje dale veći broj generala – 27 – što nije velika razlika s obzirom na to da su centralne institucije zajedno s najvišim vojnim krugovima Monarhije bile smještene uglavnom u Beču i Grazu.²¹ Razlog tolikog broja u vojnom smislu uglednih pojedinaca valja potražiti i u činjenici da su zemlje Krunovine bile najizloženije osmanskim napadima, pa su takve (ne)prilike formirale iznimne vojne zapovjednike. Od ugarskih predstav-

¹⁸ Schmidt-Brentano 2022, 5.

¹⁹ Schmidt-Brentano 2022, 121, 335, 374, 482, 532.

²⁰ Schmidt-Brentano 2022, 443-444, 472-473, 497-498.

²¹ Schmidt-Brentano 2022, 567.

nika vojne elite vrijedi izdvojiti pripadnike velikaških obitelji Bánffy, Batthyány, Esterházy, Forgách i Pálffy.²²

I među hrvatskim i slavonskim plemstvom prednjačile su velikaške obitelji, kao i u Ugarskoj. Njihovi su pripadnici obnašali najviše političke i vojne službe bilo da je riječ o civilnom dijelu Hrvatsko-Slavonskoga Kraljevstva bilo da je riječ o Vojnoj krajini. Obitelj Erdődy tako je još u XVI. stoljeću dala istaknute banove poput zagrebačkog biskupa Šimuna Erdődyja (1492. – 1543.), zatim Petra II. (oko 1504. – 1567.), Tome II. (1558. – 1624.), proslavljenog sudionika bitke pod Siskom 1593. koji je bansku čast obnašao u dva navrata tijekom XVI. i XVII., te njegova sina Žigmunda I. (1596. – 1639.) i Nikole III. Erdődyja (1630. – 1693.), čiji je otac bio kapetan kraljevinskih haramija.²³ Osim što su kao banovi imali najviše vojne ovlasti u civilnom dijelu Kraljevstva,²⁴ Erdődyji su bili i nasljedni zapovjednici Petrinje, što je njihov vojni autoritet proširilo na dio Vojne krajine.²⁵ Određene sličnosti uočljive su na primjeru Frankopana s obzirom na to da su u XVI. stoljeću bansku čast obnašali Šimun Krsto Frankopan i Franjo I. Frankopan Slunjski (1536. – 1572.), dok ju je u XVII. stoljeću obnašao Nikola IX. Frankopan Tržački (1584. – 1647.). Ono što predstavlja svojevrsni kuriozitet jest činjenica da je Nikolin brat Vuk II. Krsto Frankopan (1578. – 1652.) bio glavni zapovjednik Hrvatske krajine od 1626. do smrti 1652. godine, što je položaj „rezerviran“ za pripadnike unutrašnjoaustrijskih staleža.²⁶ Najistaknutije mjesto međutim u XVII. stoljeću pripada Zrinskim – ne samo da su se u mnogim kategorijama izjednačili s Erdődyjima i Frankopanima²⁷ ili su ih čak nadmašili u dostignućima nego su se uspješno etablirali među elitu na razini cjelokupne Habsburške Monarhije.

²² Schmidt-Brentano 2022, 45, 48-52, 143, 154-160, 370-372.

²³ Varga, Szabolcs, 2016. „Kuća Zrinskih nikad nije bila istinski dom obitelji Erdődy“. Poglavlja iz odnosa obitelji Zrinskih i Erdődy u ranom novom vijeku, *Zbornik Odsjeka povijesne znanosti Zavoda za povijesne i društvene znanosti Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti* 34, Zagreb, 113; Šišić, Ferdo ur., 1918. *Hrvatski saborski spisi: od godine 1609. do godine 1630. s dodatkom od god. 1570. do god. 1628.*, sv. 5 (HSS). Zagreb: Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti, 236.

²⁴ Vrhovno zapovjedništvo nad vojskom u Hrvatsko-Slavonskom Kraljevstvu imao je kralj, no u praksi je ono pripadalo banu, koji je prilikom ustoličenja dobio bansku zastavu kao simbol vrhovne vojne moći. Beuc 68, 1969.

²⁵ Golec, Ivica. 2014. *Povijest grada Petrinje: 1240. – 1592. – 2014.* Petrinja: Matica hrvatska, Ogranak u Petrinji; Sisak: Družba „Braća Hrvatskoga Zmaja“ – Zmajski stol u Sisku, 70-71.

²⁶ Lopašić 1889, 464; Végh 2019, 144.

²⁷ Varga. 2016, 112.

Ratna i vojna baština obitelji Zrinski

Porijeklo koje Zrinski vuku od bibrirskih kneževa Šubića govori u prilog činjenici da obitelj posjeduje višestoljetnu tradiciju elitnoga društvenog položaja čije se ishodište može pronaći u srednjem vijeku. Premda je u drugoj polovici XIV. stoljeća nastupilo razdoblje određene stagnacije i pada ugleda i moći Zrinskih,²⁸ nakon dolaska Habsburgovaca na prijestolje započeo je njihov (novi) uspon. Zrinski su u XVI. stoljeću dospjeli u krug elite habsburškoga konglomerata oprimjerivši tako „gotovo nezamislivu *vertikalnu mobilnost* društva Hrvatsko-Ugarskog Kraljevstva“.²⁹ Put prema najvišim krugovima započeo je Nikola III. (Stariji) Zrinski, koji je bilociranjem osigurao sigurnost obitelji uslijed osmanske invazije. Gledano pak s vojnog stajališta, njegova je važnost i u tome što je među prvima zagovarao primjenu osmanske taktike ratovanja³⁰ koja će uvelike obilježiti Zrinske u prvoj polovici XVII. stoljeća.

Najveći utjecaj na etabliranje obitelji među monarhijsku elitu imao je Nikola IV. (Šubić) Zrinski Sigetski. O tome je detaljno pisao mađarski povjesničar Géza Pálffy nazivajući ga pritom „šampionom“ ugarske političke elite.³¹ Štoviše, Pálffy ističe da su Zrinski upravo zahvaljujući Nikoli IV. „od uglednih hrvatskih velikaša kakvi su bili do 1560.“ izrasli „u odlučujuće članove političke elite i međunarodne aristokracije, ne samo Ugarskog-Hrvatskog Kraljevstva, već i Habsburške Monarhije“.³² Dva su čimbenika imala presudan utjecaj na takvo pozicioniranje Nikole IV. i njegove obitelji. Prvi su čimbenik ženidbene veze, uz pomoć kojih se obitelj Zrinski u Nikolino vrijeme povezala s istaknutim češkomoravskim i austrijskim obiteljima.³³ Drugi je vojna služba. Velikašu poput Nikole IV. zbog položaja je posjeda ratovanje bila primarna aktivnost, a njegov mu je istaknuti društveni položaj zajedno s kontinuiranom vojnom službom priskr-

²⁸ Bibrirski Šubići nakon sukoba s ugarsko-hrvatskim kraljem Ludovikom I. Anžuvincem ostaju bez posjeda, među kojima je i utvrda Ostrovica. U zamjenu za nju, od kralja dobivaju utvrdu Zrin, prema kojoj se nazivaju Zrinskima. Detaljnije o knezovima Bibrirskim vidi u: Klaić 1908; Feletar, Petrić i Šetić 2019, 9-24; detaljnije o životu Zrinskih nakon preseljenja na nove posjede vidi u: Karbić, Damir, i Suzana Miljan, 2012. Knezovi Zrinski u 14. i 15. stoljeću između staroga i novoga teritorijalnog identiteta, u: *Susreti dviju kultura. Obitelj Zrinski u hrvatskoj i mađarskoj povijesti* (Horvat, Romana ur.), Zagreb: Matica hrvatska, 15-43.

²⁹ Jurković, Ivan, 2007. Nikola Stariji i Nikola Sigetski, u: *Povijest obitelji Zrinski* (Hekman, Jelena ur.), Zagreb: Matica hrvatska, 17.

³⁰ Jurković 2007, 14-16.

³¹ Pálffy 2012, 131.

³² Pálffy 2011, 79.

³³ Pálffy 2012, 131-134.

bio neke od najviših vojnih časti i funkcija.³⁴ Uloga u obrani Krunovine Svetog Stjepana i Habsburške Monarhije u razdoblju najveće osmanske ekspanzije tom je znamenitom vojskovođi još za života donijela slavu i prestiž.

Nikola IV. Zrinski sudjelovao je 1529. u obrani Beča pred navalom vojske sultana Sulejmana Zakonodavca (1494. – 1566.), a nimalo nevažna nije činjenica da je 1542. uspješno zapovijedao s 400 hrvatskih lakih konjanika u pohodu na Budim i Peštu. Iste je godine imenovan banom,³⁵ čime mu je dodijeljeno vrhovništvo nad oružanim snagama Hrvatsko-Slavonskoga Kraljevstva. Premda je banska čast u drugoj polovici XVI. stoljeća gubila na snazi,³⁶ Nikola IV. tijekom svojeg banovanja bio je ključna osoba u obrani hrvatskih zemalja.³⁷ S banske je časti odstupio 1556., a 1561. godine na vlastiti je zahtjev imenovan kapetanom Sigeta,³⁸ da bi mu dvije godine kasnije bilo povjereno zapovjedništvo nad Transdanubijom ili Zadunavskim okrugom (*Supremus capitaneus partium regni Transdanubianarum/Kreisobrist in Transdanubien*). Oba su mu položaja priskrbila velik ugled na Dvoru, ali i utjecaj među staležima Krunovine Svetog Stjepana.³⁹ Pogibija prilikom osmanske opsade Sigeta 1566. Nikolu IV. Zrinskog zauvijek je upisala među najslavnije vojne zapovjednike Habsburške Monarhije. Zbog smrti sultana Sulejmana, obustavljena je daljnja osmanska kampanja prema Beču, pa je tako Zrinski odigrao važnu ulogu u spašavanju habsburške prijestolnice od još jedne osmanske opsade.⁴⁰

Vojna služba: časti, činovi i funkcije

Juraj V. Zrinski rođen je u Čakovcu 1599., a od posljedica ranjavanja preminuo je u Požunu 1626. godine.⁴¹ Tijekom života nastavio je koračati stazama svojega djeda Nikole IV. Premda njegova vojna karijera nije trajala dugo (ako se uspoređi s Nikolom IV. ili sinovima Nikolom VII. i Petrom IV.) te ga je u konačnici vrlo mladog lišila života, Juraj V. Zrinski ipak je ostavio dubok trag u

³⁴ Jurković 2007, 17.

³⁵ Pálffy 2012, 129.

³⁶ Štefanec 2011, 254-255.

³⁷ Pálffy 2012, 129.

³⁸ Kao kapetan Sigeta mogao je efikasnije braniti svoje posjede negoli je to uspijevao kao ban. Štefanec 2001, 78.

³⁹ Pálffy 2012, 130.

⁴⁰ Detaljno o opsadi Sigeta, sâmoj bitci, njezinim posljedicama i simboličkom značenju u povijesti vidi u: Mijatović, Anđelko, 2010. *Obrana Sigeta: o 420. obljetnici: (1566.-1986.)*, Zagreb: Školska knjiga.

⁴¹ Schmidt-Brentano 2022, 551; Bauer, Ernest, 1989. *Hrvati u tridesetogodišnjem ratu*. München: Vlastita naklada, 53-54.

vojnoj povijesti. U razmjerno kratkom vremenu jasno je demonstrirao važnost obitelji Zrinski u vojnim poslovima Habsburške Monarhije nastavivši s pozicioniranjem obitelji među vojnu elitu koje je započeo Nikola IV.

Zasada je teško govoriti o prvim vojnim pothvatima Jurja Zrinskog, ali nedvojbeno je sudjelovao u Tridesetogodišnjem ratu praktički od njegovih samih početaka.⁴² Ono što je međutim i dalje nerazjašnjeno jest pitanje na čijoj se strani budući hrvatski ban borio. Schmidt-Brentano piše kako je Juraj 1619. godine stajao na strani erdeljskog kneza Gábora Bethlena, da bi od iduće godine svoju lojalnost iskazivao Beču.⁴³ S druge strane Pálffy ističe kako Bethlen nije mogao računati na podršku jedne skupine ugarskih i hrvatskih magnata među kojima su bili i Zrinski.⁴⁴ Osim toga Hrvatski sabor prilikom podizanja insurekcijske vojske protiv Bethlena u jesen 1619. godine oslobađa grofove Zrinske te dužnosti smatrajući dovoljnim što su njihove straže postavljene na Dravi.⁴⁵ Budući da još uvijek nisu poznati detalji o vojnom angažmanu Jurja Zrinskog iz godine 1619., moguće je tek pretpostaviti na čijoj se strani tada borio.

Ako je uopće i stao na stranu erdeljskog kneza, svoju je lojalnost već 1620. godine definitivno iskazao caru i kralju te je u ožujku iste godine dobio zapovjedništvo nad legradskom kapetanijom (*Hauptmanschaft zue Legrad*) koje je u obitelji Zrinski bilo nasljedno.⁴⁶ Otprilike pola godine kasnije biva potvrđen kao zapovjednik Transdanubije (*Chraiß Hauptman diß seits der Thonaw in Hungern*).⁴⁷ Obje službe i funkcije članovi obitelji Zrinski već su desetljećima obnašali⁴⁸, čime je Juraj potvrdio kontinuitet važnosti koji je obitelj imala u vojnom i ratnom kontekstu Habsburške Monarhije.

Godine 1622. Juraj Zrinski, „radi neumrlih zasluga djedova njegovih za čitavo kraljevstvo“⁴⁹, ustoličen je na bansku funkciju te je postao prvi pripadnik

⁴² Iako se početak Tridesetogodišnjeg rata veže uz 1618., prvi veći okršaji započeli su 1619. godine. Wilson 2010, 274-278.

⁴³ Schmidt-Brentano 2022, 552.

⁴⁴ Pálffy, Géza, 2013. Crisis in the Habsburg Monarchy and Hungary, 1619–1622: The Hungarian Estates and Gábor Bethlen, *Hungarian Historical Review* 2, br. 4, Budapest, 737.

⁴⁵ HSS 236.

⁴⁶ Austrija – Österreichisches Staatsarchiv / Kriegsarchiv – Zentralstellen– Wiener Hofkriegsrat– Sonderreihen – Bestellungen und Vormerkprotokolle (AT-OeStA/KA-ZSt-HKR-SR-Best), 1011-1186 kt. 8, 1620-1032; Schmidt-Brentano 2022, 552.

⁴⁷ Austrija – Österreichisches Staatsarchiv / Kriegsarchiv – Zentralstellen– Wiener Hofkriegsrat– Hauptreihe – Bücher (AT-OeStA/KA ZSt HKR HR Bücher) 244, September, fol 36; Schmidt-Brentano 2022, 552; Végh, Ferenc. 2017. „Legradska i Međimurska kapetanija“ – Dodaci vojnoj službi Nikole VII. Zrinskog, *Podravina* 16, br. 32: 60.

⁴⁸ Jurjev otac Juraj IV. Zrinski bio je s prekidima zapovjednik Transdanubije 17 godina. Štefanec 2001, 88; Schmidt-Brentano 2022, 552.

⁴⁹ Klaić, Vjekoslav, 1908. Zrinski i Frankopani, u: *Posljednji Zrinski i Frankopani*, Zagreb: Dionička tiskara. 6.

obitelji koji je obnašao tu dužnost još od Nikole IV.⁵⁰ Time ne samo da je postao vrhovni zapovjednik vojnih snaga civilnih dijelova Hrvatske i Slavonije nego je znatno proširio svoj politički autoritet. Za razliku od svojeg djeda, čija je vojna služba bila primarno definirana naporima obrane od osmanskih osvajanja, Juraj je u svojoj razmjerno kratkoj vojnoj karijeri – dakako zbog promijenjenih okolnosti i povijesnih prilika – samo njezin dio proveo boreći se protiv Osmanlija. Većina tih borbi zabilježena je u razdoblju njegova banovanja, a neke od pothvata opisao je zagrebački kanonik Juraj Rattkay.⁵¹ Zenit vojne karijere Juraj je dosegnuo boreći se na bojišnicama Tridesetogodišnjeg rata.

U tom se ratu borio barem tri puta, 1620., 1621. i 1626. godine, o čemu će kasnije biti više riječi. Krajem 1625. godine Juraj je započeo pripreme za svoj posljednji pohod u Tridesetogodišnji rat. Te su pripreme tekle gotovo paralelno s Wallensteinovim stvaranjem „nove“ carske vojske. Slavni je vojskovođa preuzeo dužnost stvaranja vojnih snaga koje je car Ferdinand II. trebao sučeliti antihabsburškoj koaliciji s danskim kraljem Christianom IV. Oldenburgom na čelu. Bio je to važan čin u povijesti carske (i kraljevske) vojske jer je Wallenstein poticao standardizaciju vojske, što je, između ostaloga, dovelo do jasnijeg, ali još uvijek ne i potpunog definiranja vojne hijerarhije.⁵²

Juraj Zrinski u to je vrijeme obnašao bansku dužnost i prvi je poznati ban koji je „zamrznuo“ svoju službu kako bi se pridružio carskim habsburškim snagama.⁵³ Opravdano je ustvrditi kako je u vojnom pogledu pridruživanje carskoj vojsci Jurju Zrinskom pružalo bolju priliku za uspon među vojnu elitu negoli je to bila okrnjena banska čast. Njegova je uloga u Wallensteinovoj vojsci bila velika. *Generalissimo* je naime, boreći se protiv G. Bethlena, još 1623. godine detektirao potrebu za hrvatskim lakim konjanicima i stoga je prilikom formiranja vojske znatno povećao broj hrvatskih konjanika. Juraj Zrinski do 1626. godine potvrdio se kao iskusan vojskovođa s obzirom na to da je u više navrata predvodio svoje lake konjanike u Tridesetogodišnjem ratu i protiv Osmanlija. Kako su hrvatski laki konjanici u carskoj vojsci bili određeni novitet, a Wallen-

⁵⁰ Popis banova vidi u: Lopašić, Radoslav ur., 1889. *Spomenici Hrvatske krajine. Knjiga 3. Od godine 1693 do 1780. i u dodatku od g. 1531 do 1730*, Zagreb: Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti, 464.

⁵¹ Rattkay, Juraj, 2016. *Spomen na kraljeve i banove Kraljevstava Dalmacije, Hrvatske i Slavonije* (Blažević, Zrinka; Rezar, Vladimir; Nikšić, Boris; Shek Brnardić, Teodora; Miličić, Irena prev.), Zagreb: Hrvatski institut za povijest; Sveučilište u Zagrebu – Hrvatski studiji., 252.

⁵² Dobar su primjer jedinice hrvatskih konjanika koje tek od Wallensteinova okupljanja vojske 1625. godine poprimaju sve karakteristike pukovnije i prema tome se ujednačuju s drugim jedinicama carske vojske. Wrede, Alphons Freiherr von, 1901. *Geschichte der K. und K. Wehrmacht. Die Regimente, Corps, Branchen und Anstalten von 1618 bis Ende des 19. Jahrhunderts*, sv. 3, Wien: L. W. Siendel & Sohn, 79-80.

⁵³ Poslove koje je Juraj Zrinski obavljao kao ban preuzeli su Krsto Mrnjavčić, Stjepan Patačić i Žigmund Erdődy. HSS 376-377, 378-379.

stein je težio standardizaciji i strukturnoj organizaciji, ne iznenađuje činjenica da je uvedena funkcija zapovjednika lake konjice. Premda je Isolano, kasnije najslavniji zapovjednik *Hrvata*⁵⁴ u Tridesetogodišnjem ratu, još 1625. oformio takvu pukovnicu,⁵⁵ zapovjedništvo nad *Hrvatima* i lakom konjicom predano je Jurju Zrinskom. Štoviše, Wallenstein je u siječnju 1626. godine osobno zagovarao unaprjeđenje Jurja Zrinskog u zapovjednika lake konjice (*Capo über alle die leichte Reiteri*), o čemu svjedoči njegovo pismo članu Tajnog vijeća Karlu Harrachu.⁵⁶ U travnju iste godine Wallensteinove su želje ostvarene i Zrinski je potvrđen kao glavni zapovjednik lake konjice.⁵⁷ Biti zapovjednikom lake konjice značilo je ujedno biti i zapovjednikom roda vojske koji ratuje na specifičan način ili – kao što je tijekom Tridesetogodišnjeg rata bilo uobičajeno kazati – ratovati kao *Hrvati*. Mnoge ratničke karakteristike *Hrvati* su preuzeli od Osmanlija ili su ih oblikovali kao posljedice ratovanja protiv njih.⁵⁸ Taj je podatak važniji ako se sagleda u kontekstu razdoblja začetaka lake konjice i njezina etabliranja među redove europskih vojski.⁵⁹ U konačnici, imenovanje Jurja Zrinskog *Capom Hrvata* i lake konjice bilo je na neki način priznanje ne samo hrvatskim konjanicima koji su dali carskog zapovjednika nego i tradicionalnoj vještini obitelji Zrinski u takvom načinu ratovanja koju je još u prvoj polovici XVI. stoljeća zasadio Nikola III., a prvi proslavio Nikola IV. Zrinski.

Juraj je međutim vrlo brzo preminuo i može se tek nagađati na koji bi se način njegova daljnja karijera razvijala. Ono što je poznato jest da laka konjica nije imala svojega formalnog zapovjednika sve do 1632. godine, kada je ta funkcija dodijeljena Goanu Lodovicu Isolanu.⁶⁰ Iduće godine pojavila su se negodovanja s mađarske strane jer su mađarski časnici u carskoj vojsci zahtijevali da se jednom od mađarskih časnika dade funkcija zapovjednika mađarske lake konjice, tj. da laka konjica ne bude objedinjena pod zapovjednikom *Hrvata* nego da se

⁵⁴ Pojam Hrvati u ovom radu označava sve one vojnike koji se s hrvatskim predznakom javljaju u Tridesetogodišnjem ratu, neovisno o porijeklu i tome jesu li konjanici ili pješaci te pod čijim su zapovjedništvom.

⁵⁵ AT-OeStA/KA-ZSt-HKR-SR-Best, 1011-1186 kt. 8, 1624-1011.

⁵⁶ Tadra, Ferdinand, ur., 1879. *Briefe Albrechts von Waldstein an Karl von Harrach: (1625 - 1627)*, Wien: Gerold, 315.

⁵⁷ AT-OeStA/KA ZSt HKR HR Bücher 256, Aprilis, Fol 233., br. 18; Schmidt-Brentano 2022, 552.

⁵⁸ O ratovanju *Hrvata* vidi: Bauer 1989, 25-27.

⁵⁹ Howard 2002, 71; O razvoju lake konjice u ranome novom vijeku vidi: Hren, Filip, 2019. Od Siska do Tridesetogodišnjeg rata – „mali rat“ u Europi, u: *Sisačka bitka 1593.-2018.: Zbornik radova sa znanstvenog kolokvija povodom 425-te obljetnice Sisačke bitke održanog u Sisku 20. lipnja 2018.* (Kekez, Hrvoje; Grgić, Stipica; Janković, Valentina ur.), Sisak: Sisačka biskupija; Hrvatsko katoličko sveučilište; Hrvatski studiji Sveučilišta u Zagrebu, 2019., 55-59.

⁶⁰ AT-OeStA/KA-ZSt-HKR-SR-Best, 1187-1410 kt. 9, 1630-1200.

podijeli na hrvatsku i mađarsku.⁶¹ Godine 1637. glavni zapovjednik Slavonske krajine grof Georg Schwarzenberg upućen je na bojišta Tridesetogodišnjeg rata te je pritom imenovan generalom lake konjice, no iste se godine vratio na funkciju glavnog zapovjednika Slavonske krajine.⁶² Nije dokraja jasno u kojem je odnosu bio s Isolanom. Konačno, 1639. godine zapovjedništvo nad mađarskom lakom konjicom predano je grofu Stjepanu Pálffyju.⁶³ Iduće godine Isolano je preminuo, a zapovjedništvo nad *Hrvatima* pripalo je grofu Adamu Forgácsu.⁶⁴ On se međutim nije dugo zadržao na toj funkciji jer ga je vrlo brzo zamijenio Jurjev sin Nikola VII. Zrinski.

Nikola VII. Zrinski bez sumnje pripada redu najznamenitijih habsburških vojnih zapovjednika XVII. stoljeća. Prve funkcije i časti počeo je dobivati kao dječak, pa je tako 1628., odnosno samo tri godine nakon svojeg oca Jurja,⁶⁵ imenovan „vrhovnim kraljevskim konjušnikom (*agazonum magister*)“⁶⁶. Godine 1637. postao je kraljevim komornikom, a 1640. praktički je od oca naslijedio kapetanije u Međimurju i Legradu.⁶⁷ Premda je navodno sa samo tri godine svjedočio borbama protiv Osmanlija,⁶⁸ prvi pravi ratni test polagao je u Tridesetogodišnjem ratu. Za razliku od oca, kojem je zbog rane smrti to bio vrhunac vojne karijere, za Nikolu, ali i njegova brata Petra, taj je paneuropski ratni sukob bio tek početak. Prvi poznati Nikolin angažman zabilježen je 1642., kada je na vlastiti trošak okupio 500 konjanika.⁶⁹ Već iduće godine, točnije 29. siječnja 1643., Nikola Zrinski imenovan je zapovjednikom svih hrvatskih konjaničkih pukovnija.⁷⁰ Na taj način Nikola se pridružio habsburškoj vojnoj eliti, i to kao veoma mlad, odnosno s nepune 23 godine. Po tome je kriteriju nadmašio oca, koji je zapovjednikom lake konjice postao s 27 godina. Ipak, očeva je titula imala veću vrijednost jer je Juraj bio zapovjednik ne samo *Hrvata* nego i sveukupne lake konjice, dok je Nikoli pripala čast zapovijedati „samo“ hrvatskim pukovnijama. Iz toga ne treba naglo zaključivati o vojnoj sposobnosti ili statusu dvojice Zrinskih u

⁶¹ Hallwich, Hermann, ur., 1879. *Wallensteins Ende. Ungedruckte Briefe und Akten*, sv. 1. Leipzig: Duncker & Humblot, 133-134.

⁶² Schmidt-Brentano 2022, 444.

⁶³ Schmidt-Brentano 2022, 371.

⁶⁴ Schmidt-Brentano 2022, 155.

⁶⁵ HSS 372-373.

⁶⁶ Šišić 1908, 12.

⁶⁷ Pálffy, 2012, 136.

⁶⁸ Šišić 1908, 10.

⁶⁹ Wrede 1901, 776.

⁷⁰ „*Commando vber alle vnter vnserer Armaden dienende Croatische Regimenter*“. AT-OeStA/KA-ZSt-HKR-SR-Best, 1187-1410 kt. 9, 1640-1331.

habsburškim vojnim krugovima. Naime habsburška carska vojska tijekom triju desetljeća ratnog sukoba prošla je određenu transformaciju i mnogo se toga promijenilo. Jedan od zornih primjera upravo je zapovjedništvo nad *Hrvatima* ili hrvatskim pukovnijama te lakom konjicom carske vojske. Prije 1626. godine i Jurja Zrinskog takve funkcije u kontekstu Tridesetogodišnjeg rata nije ni bilo. Juraj Zrinski tada je, kao i Goan Isolano šest godina kasnije, imao objedinjeno zapovjedništvo nad *Hrvatima* i lakom konjicom, da bi se 1639. godine laka konjica podijelila na hrvatsku i ugarsku, a sukladno tome i zapovjednička funkcija.

Uspon Nikole Zrinskog nastavio se i u sljedećim godinama, pa je tako 26. siječnja 1646. promoviran u *Generalfeldwachtmeistera*. Pálffy tvrdi da je, prema „dosadašnjim spoznajama, bio prvi ugarsko-hrvatski aristokrat koji je imao taj generalski rang“⁷¹. To bi mogao biti još jedan od elemenata prema kojima bi se Nikola mogao usporediti s ocem. Ipak, još uvijek nije dokraja jasan čin *Capo* koji je nosio Juraj. Prema Schmidt-Brentanovu tumačenju, *General-Capo* najviši je čin u habsburškoj carskoj vojsci. Može se stoga pretpostaviti da je *Capo* prilično visoko u hijerarhiji, ne daleko od *Generalfeldwachtmeistera*. Međutim bez daljnjih istraživanja preostaje samo nagađanje. No, neovisno o raslojavanju funkcije zapovjednika lake konjice i neutvrđenom odnosu činova, primjeri Jurja i Nikole prvi su poznati slučajevi kada je zapovjedništvo nad lakom konjicom (ili barem jednim njezinim dijelom) bilo u rukama dviju generacija iste velikaške obitelji pri čemu su oba pripadnika nosila visoke činove. Iz toga proizlazi da su Zrinski do 1643. godine neupitno bili etablirani kao pripadnici vojne elite Habsburške Monarhije (i carske vojske) čuvajući i unaprjeđujući status koji je obitelji prvotno priskrbio njihov djed i pradjed. Potvrda Nikolina vojnog i političkog utjecaja u Hrvatsko-Slavonskom Kraljevstvu došla je 1649., kada je izabran za hrvatskog bana.⁷² Velika mu je počast iskazana početkom 1660. godine s obzirom na to da je tada imenovan članom Tajnog vijeća (*Geheime Rat*), najvišeg savjetodavnog tijela, što je u praksi značilo da je postao dio „vodeće elite“ cijele Monarhije.⁷³

Nedugo potom uslijedili su najslavniji dani Nikolinih vojnih aktivnosti. Prvo je dao podići snažnu utvrdu Novi Zrin, čija je izgradnja narušila odnose u habsburško-osmanskom pograničju te se pokazala jednim od povoda za novi rat.⁷⁴ U tom je tzv. Erdeljskom ratu (1663. – 1664.) Nikola, na iznenađenje neprija-

⁷¹ Pálffy 2012, 136.

⁷² Petrić 2022, 65.

⁷³ Pálffy 2012, 137-138

⁷⁴ O Novom Zrinu detaljnije vidi: Petrić, Hrvoje, Dragutin Feletar i Petar Feletar, 2001. *Novi Zrin: Zrinska utvrda na Muri (1661-1664)*, Zagreb – Samobor: Hrvatski zemljopis – Naklada Dr. Feletar.

telja, u siječnju 1664. godine započeo „Zimsku vojnu“ te spalio dio Sulejmanova mosta.⁷⁵ Zbog zasluga u borbama protiv Osmanlija, ban Nikola VII. Zrinski u rujnu je odlikovan Redom zlatnog runa.⁷⁶ Osim iznimnog učinka na bojnopolju, Nikola je pokazao veoma dobro razumijevanje vojne teorije. Naime po tom je pitanju imao vrlo dobru izobrazbu, a njegova je knjižnica čuvala neka od najvažnijih djela vojne teorije.⁷⁷ I sam je zagovarao modernizaciju vojske na sličan način kao i jedan od najvećih vojnih učenjaka njegova doba – grof Raimondo Montecuccoli.⁷⁸

Petar IV. Zrinski nije puno zaostajao po pitanju dobivenih časti, činova i funkcija za svojim bratom, ocem ili pradjedom. I on je na početku svojega vojnog puta iskusio bojišnice Tridesetogodišnjeg rata⁷⁹, o čemu postoje važni izvori, kojima će više pozornosti biti posvećeno kasnije u radu. Prema do sada poznatim podacima, Petar se u tom kontekstu prvi put javlja 1643. kao zapovjednik osam konjaničkih kompanija/satnija, nakon čega se redovito, gotovo iz godine u godinu, do kraja rata izmjenjivao s bratom tako da je jedan čuvao posjede, a drugi služio u carskoj vojsci.⁸⁰ Zanimljivo je da je i Petar Zrinski tražio zapovjedništvo nad hrvatskim pukovnijama 1647. godine⁸¹, iz čega se može zaključiti da je na taj način trebao zamijeniti brata, koji, prema poznatim podacima, te godine nije sudjelovao u Tridesetogodišnjem ratu.

Iste godine Petar je imenovan žumberačkim natkapetanom, a uvjet je bio podizanje vojne jedinice od 600 konjanika za potrebe Tridesetogodišnjeg rata, i to na vlastiti trošak. Jedanaest godina kasnije Petar postaje ogulinskim kapetanom i senjskim natkapetanom. Uz to, bio je zapovjednik karlovačkih konjanika.⁸² Usto je i jasno iskazivao ambiciju za glavno zapovjedništvo nad Hrvatskom krajinom, no takvo što nije naišlo na odobrenje nadležnih austrijskih staleža.

⁷⁵ Detaljno o zimskoj vojni Nikole Zrinskog vidi u: Nazor, Ante, 2008. Zimska vojna Nikole Zrinskoga u: *Povijest obitelji Zrinski* (Hekman, Jelena ur.), Zagreb: Matica hrvatska, 21-42.

⁷⁶ Schmidt-Brentano 2022, 555.

⁷⁷ Jedna od knjiga koju je Nikola VII. Zrinski posjedovao u svojoj knjižnici bila je i *De re militari* autora Publija Vegecije Renata. Detaljnije o tome vidi u: Brnardić, Vladimir, 2002. Publije Flavije Vegecije Renat – teoretičar rimske vojne vještine, u: Publije Flavije Vegecije Renat, *Sažetak vojne vještine* (Shek Brnardić, Teodora prev.), Zagreb: Golden marketing, 2002., 9-36.

⁷⁸ Barker, Thomas M., 1972. Montecuccoli as an Opponent of the Hungarians, *Armi Antiche, numero speciale per il 6° Congresso dell'Associazione Internazionale dei Musei d'Armi e di Storia Militare*, Zurigo, annuale pubblicato dall'Accademia San Marignano, Torino, 10.

⁷⁹ Nikola i Petar vrlo su mladi iskusili borbu sukobivši se s kaniškim Osmanlijama 1637. i 1641. Šišić 1908, 12; Végh 2019, 143.

⁸⁰ Wrede 1901, 778; Rattkay 2016, 282.

⁸¹ AT-OeStA/KA ZSt HKR HR Bücher 296, October, Fol. 363.

⁸² Végh 2019, 145; Lopašić 1889, 467-469.

Njihov je stav bio praktične naravi jer bi na taj način braća Zrinski držala gotovo monopol nad vojnim snagama u Hrvatsko-Slavonskom Kraljevstvu. Premda je političkom odlukom zaustavljeno širenje vojnog autoriteta Zrinskih u hrvatskim zemljama (posljedično i na susjednim područjima koja ovise o obrambenom pojasu u Hrvatskoj i Slavoniji),⁸³ braća su se krajem 1650-ih i početkom 1660-ih – kada je Nikola bio ban, a Petar krajiški kapetan – najbliže primakla restauraciji banskih vojnih ovlasti koje su razdijeljene još 1578. godine.⁸⁴ No, kako zaista ne bi došlo praktički do objedinjavanja zapovjedništva nad kraljevinskom vojskom, dijelom krajiških snaga, ali i privatnim postrojbama pod jednom obitelji, u trenutku preuzimanja banske vlasti 1665. godine Petar više nije imao realne šanse za dobivanje bilo kakvog značajnijeg zapovjednog mjesta u Vojnoj krajini.⁸⁵

„Najprobranija ilirička četa“: Formiranje, struktura i sastav vojnih postrojbi Zrinskih

Uz to što su kao zapovjednici predvodili različite vojne kontingente, čiji je broj varirao, jezgra vojne moći Zrinskih bile su njihove vlastite postrojbe. O takvim su jedinicama njihovi suvremenici imali vrlo visoko mišljenje. Juraj Rattkay, pišući o pohodu Jurja Zrinskog 1626., navodi da je riječ o *najprobranijoj iliričkoj četi*.⁸⁶ Jednako tako, kada govori o trupama njegova sina Nikole VII. Zrinskog, uspoređuje ih s pretorijancima oslovljavajući ih *pretoriana ala*.⁸⁷ Nešto umjereniji u atribuiranju i zapravo vojnički trezveno, glavni je zapovjednik Slavonske krajine Siegmund Trauttmandorff preko Dvorskog ratnog vijeća u Grazu 1620. istaknuo kako 1.000 konjanika, od kojih je 500 Jurja Zrinskog (uz još 250 Erdődyjevih i jednako toliko Draškovićevih) vrijedi više negoli 3.000 vlaških vojnika.⁸⁸ Iako Trauttmandorffove riječi ne odišu veličanjem Jurjevih konjanika, jasno ih smatra superiornijom vojnom silom od višestruko brojnijih Vlaha. Valja

⁸³ Bene, Sándor, 2001. Petar Zrinski i Fran Krsto Frankopan u Regensburgu 1664, *Radovi Zavoda za znanstveni rad HAZU Varaždin* 12-13, Varaždin, 76.

⁸⁴ O podjeli vojnih ovlasti između bana i glavnih zapovjednika Hrvatske i Slavonske vojne krajine te njihovoj podređenosti unutrašnjoaustrijskom nadvojvodi vidi u: Štefanec 2011, 257.

⁸⁵ Végh 2019, 150-152.

⁸⁶ „Dok se još nije bio primirio Bethlenov metež, Ferdinand je zapovjedio svom vrhovnom vojskovođi Wallensteinu da krene u Ugarsku zajedno s vojskom. Tada je s najvećom žudnjom Zrinski ugrabio priliku i nije se dao zadržati na vlastitim posjedima ili na čuvanju Kraljevstva, nego je sakupivši najprobraniju četu iliričkog imena pohitao voditi bitke od većega značenja, onako kako ga je vukla sudbina.“ Rattkay 2016, 254.

⁸⁷ Rattkay 2016, 286.

⁸⁸ „(...) daß anstatt der Wallach[en] tausend Ungarische Pfärdt, (...) darvon 500 dem Grafen von Serin, dritthalbhundert Grafen Erteudy; vnd soviel Trascowitsch vndergeben werden“. Hrvatska – Hrvatski državni arhiv – Zbirka preslika na papiru, Croatia et Vindica (1566.-1749.), Vindica (HR-HDA-913 2 Vindica) kt. 30, fasc. 54, fol. 616.

naglasiti kako ti vlaški vojnici nisu bili bilo kakva naoružana masa već organizirana skupina koja je obnašala vojnu službu na krajiškom području.⁸⁹

Na pitanje zašto su suvremenici imali tako visoko mišljenje o snagama Zrinskih odgovor valja potražiti u načinu na koji su ustrojene te postrojbe u tom periodu te posebno u njihovu sastavu, odnosno načinu popunjavanja. Prvi tragovi o formiranju postrojbe za služenje u Tridesetogodišnjem ratu datiraju iz 1620. godine, kada se Juraj Zrinski javlja s barem 500 konjanika u društvu ugarskog velikaša Miklósa Esterházyja te drugih habsburških zapovjednika.⁹⁰ Iduće godine Juraj Zrinski ponovno je ustrojio vojnu formaciju, ali su izvori međutim proturječni i zasada ne dopuštaju pouzdano utvrđivanje koliko je vojnika Zrinski angažirao u tom ratnom pothvatu. Naime u travnju iste godine Zrinski potražuje sredstva za plaćanje 800 unovačenih konjanika i pješaka,⁹¹ a idući mjesec upućuje isti zahtjev, ali ovoga puta za potrebe namirenja tromjesečne plaće za 600 husara.⁹² Popis carske vojske iz 1621. godine govori da je Zrinski pod sobom imao 500 konjanika,⁹³ što samo po sebi ne mora značiti da ih je toliko i mobilizirao, no Wrede u svojoj voluminoznoj studiji donosi podatak kako je u veljači zaista podigao 500 konjanika.⁹⁴

Ipak, detaljnija rekonstrukcija ustroja pukovnije Jurja Zrinskog moguća je u kontekstu pohoda 1626. godine. Dolaskom Wallensteina na čelo carske vojske pukovnije se ustaljuju kao temeljne jedinice.⁹⁵ Tako je Juraj Zrinski, skorašnji zapovjednik *Hrvata* i sveukupne lake konjice carske vojske, za potrebe rata ustrojio pukovniciju od 500 hrvatskih konjanika arkebuzira. U tome nije bio iznimka, dapače, prije njega su to učinili Nikola Frankopan Tržački i slavni Goan Isolano.⁹⁶ Wallenstein je bio stava da je potrebno 1.500 hrvatskih lakih konjanika kojima će zapovijedati trojica pukovnika. Osim Jurja Zrinskog, to su bili Peter Gall i Franjo

⁸⁹ Više o Vlasima i vojnoj službi pod zastavom Habsburške Monarhije vidi u: Kaser, Karl, 1997. *Slobodan seljak i vojnik: rana krajiška društva (1545.-1754.)* (Brkić, Josip prev.), Zagreb: Naklada Naprijed.

⁹⁰ HR-HDA-913. 2. Vindica kt. 30, fasc. 54, fol. 616; Austrija – Österreichisches Staatsarchiv / Kriegsarchiv – Feld Akten – Alte Feld Akten – Hauptreihe – Akten (AT-OeStA/KA-FA-AFA-HR-Akten) kt. 48, 1620-9-1

⁹¹ „*geworbene 800. Mann zu Rosß und Fueß*“. AT-OeStA/KA ZSt HKR HR Bücher 245, Aprilis, Fol. 313, br. 15.; Schmidt-Brentano 2022, 552.

⁹² „*600. geworbene Hussarische Pferdt drei Monatsold*“ AT-OeStA/KA ZSt HKR HR Bücher 245, Maius, Fol 322; Schmidt-Brentano 2022, 552.

⁹³ „*Graf von Serin Crabatten...500*“. AT-OeStA/KA-FA-AFA-HR-Akten kt. 49, 1621-12-3.

⁹⁴ Wrede 1901, 752.

⁹⁵ Wrede, Alphons Freiherr von, 1898. *Geschichte der K. und K. Wehrmacht. Die Regimenter, Corps, Branchen und Anstalten von 1618 bis Ende des 19. Jahrhunderts*, sv. 1. Wien: L. W. Siendel & Sohn, 33-34.

⁹⁶ Wrede 1901, 753-754.

Orehovečki, a za troškove pukovnija osigurano je 43.400 forinti,⁹⁷ odnosno malo manje od 14.500 forinti po pukovnici. Dva dana nakon što je imenovan zapovjednikom *Hrvata* i lake konjice, pukovnija J. Zrinskog 20. travnja 1626. priključena je carskoj vojsci. Nju je, zajedno s pukovnijom kojoj je na čelu bio Franjo Orehovečki, pregledao i odobrio povjerenik za smotru vojnika (*Muster Comessar*) Hans Puz.⁹⁸ Radilo se o 500 „hrvatskih konjanika arkebuzira“ Zrinskog te jednako toliko konjanika Orehovečkog.⁹⁹ Zasada poznati podaci ne omogućuju jasnu uspostavu imovinskopravne veze između dviju pukovnija. Drugim riječima, dok je Jurjeva pukovnija ujedno i njegovo vlasništvo, za Franju takvi podaci nisu poznati.¹⁰⁰ Ne treba stoga isključiti mogućnost da je Orehovečki samo zapovijedao postrojbom, a Zrinski bio njezinim vlasnikom, posebno stoga što je Orehovečki i ranije ratovao pod Zrinskim, o čemu će biti riječi dalje u tekstu. Zanimljivo je i to što se u *Bestallungu*, odnosno dokumentu u kojem je propisano ustrojstvo i funkcioniranje pukovnije te tko je i s koliko vojnika pristupio carskoj vojsci, razlikuju konjanike Zrinskog i Orehovečkog. Za prvog piše da se radi o 500 hrvatskih konjanika arkebuzira, dok se za drugog navodi samo da je riječ o 500 konjanika.¹⁰¹ Kako bi se ta dilema razriješila, potrebno je detaljnije analizirati *Bestallung*. U njemu na samom početku stoji kako je od trojice pukovnika Peter Gall prvi oformio skupinu od 500 hrvatskih konjanika arkebuzira. Nakon toga detaljno se govori o uvjetima koje vojna postrojba mora zadovoljiti da bi nakon pregleda ovlaštene osobe bila uvrštena među carsku vojsku. Tako se primjerice govori o tome da konjanici moraju imati dobre, odnosno uvježbane konje i svu opremu uobičajenu za takvu vrstu konjice. To uključuje hladno oružje, od kojeg jedno mora biti teško i ubodno, a drugo ono oružje koje konjanici mogu nositi ovješeno o bok (najčešće sablja). Očekuje se da posjeduju i vatreno oružje, tj. „kratke i duge cijevi“¹⁰². To je bilo uobičajeno naoružanje hrvatskih lakih konjanika tijekom Tridesetogodišnjeg rata i u tome jedinice Zrinskog nisu odskakale.¹⁰³ Pukovnija

⁹⁷ Ballagi, Aladár, 1884. *Wallenstein's Kroatische Arkebusiere 1623-1626. Aus unbenützten, archivalische Quellen*. Budapest: Friedrich Kilián, 16-17.

⁹⁸ AT-OeStA/KA ZSt HKR HR Bücher 255, Aprilis, Fol 307.

⁹⁹ AT-OeStA/KA-ZSt-HKR-SR-Best, kt. 9, 1626-1122a.

¹⁰⁰ Wrede 1901,756.

¹⁰¹ „Georgen Grauen von Serin auf 500 Croatische Archibusier Reütter (...) obr. Franciscus Orehozi auf 500 Pferdt“ AT-OeStA/KA-ZSt-HKR-SR-Best, kt. 9, 1626-1122a.

¹⁰² „mit gutten Roßen, Seiten wöhren und Stöchern deren Sie sich wider den Feindt Zur Noturff gebrauchen kundten, Ainer Langen und Kurzen feuer Püxen, und anderen dieser Reiterey gewöhnlichen Rustungen“. AT-OeStA/KA-ZSt-HKR-SR-Best, kt. 9, 1626-1122a.

¹⁰³ Više o naoružanju *Hrvata* tijekom Tridesetogodišnjeg rata vidi u: Bauer 1989, 24-25; Brnardić, Vladimir, Filip Hren i Damir Stanić, 2020. Tridesetogodišnji rat i Hrvati, u: *Hrvati – ljudi iza mita. Janko Šajatović Krabat i hrvatske garde u Europi*, katalog izložbe (Brnardić, Vladimir ur.), 55-83. Zagreb: Etnografski muzej Zagreb.

od 500 konjanika morala je biti podijeljena na pet kompanija od po stotinu vojnika. Propisano je i ponašanje vojnika, koji, razumije se, moraju biti odani i poštivati nadređene te časno služiti. Posebno je zanimljivo što se u *Bestallungu* mogu pronaći podaci o troškovima pukovnije i njezinu stožeru. Tako je primjerice Juraj Zrinski svakom konjaniku trebao isplatiti 12 forinti unaprijed i još toliko isplaćivati svaki mjesec. Ako bi arkebuzir imao više od jednog konja, tada je za svakog dobivao po 12 forinti. Za svaku kompaniju koja bi bila kompletirana pukovnik je dobio 40 forinti, što bi bilo ukupno 200 forinti za pet kompanija. Zatim su popisana primanja, odnosno dodaci (*übersoldt*) časnika i pukovnijskih službenika. Kapetan (*capitain*) mjesečno je dobivao 150 forinti, poručnik (*Leutnant*) 60, zastavnik (*Fendrich*) 40, stražmeštar (*wachtmeister*) 20, trubač (*Trometer*) 12, jednako toliko i furir (*Fourier*), a dvojica kaplara (*Corporal*) po 6 forinti. Premda se još kao članovi stožera navode i potpukovnik (*Ob[rist]. Leüthenanth*), kvartirmeštar (*Quartiermaister*), glavni opskrbnik hranom i potrepštinama (*Prouiantmaister*), kapelan (*Caplan*), pisar (*Schreiber*), tamničar i „njegovi ljudi“ (*Prouossen und dessen Leüth*), bubnjar (*Hörpaukher*), kuhar (*Koch*) i vozar (*Wägen*), podaci o njihovoj plaći nisu prezentirani. Prema njemačkom povjesničaru Hermannuu Meynertu, potpukovnik je mogao računati na 120 forinti, *Obristwachtmeister* (kasnije bojnik) na 50, kvartirmeštar na 40, pukovnijski sudac (*Auditor*) na 30, kapelan i pisar na 20, glavni opskrbnik na 18, a za tamničara i njegovu pratnju bilo je predviđeno 40 forinti. U tom je smislu takva pukovnija hrvatskih arkebuzira bila jednaka drugim arkebuzirskim, čak i dragunskim pukovnijama.¹⁰⁴ Svi ti uvjeti, odnosno propisi o naoružanju i plaći, vrijedili su jednako za Jurja Zrinskog kao i za Franju Orehovečkog (te Petera Galla), pa se razlika u navođenju najvjerojatnije treba pripisati trenutnoj inspiraciji dežurnog pisara koji je zaveo njihova imena i postrojbe na *Bestallung*. Valja primijetiti i da se njihove pukovnije prema navedenim kriterijima nisu bitno razlikovale od kasnijih konjaničkih pukovnija hrvatskih arkebuzira. Budući da se radilo o nekoj vrsti standardizacije carske vojske i njezinih borbenih jedinica, u osnovnim crtama takav ustroj zadržan je i do trenutka služenja Nikole i Petra Zrinskog.¹⁰⁵ Doduše, vrijedi istaknuti kako su formacijama Petra Zrinskog 1647. pridružene i neke kirasirske kompanije, što nije bilo uobičajeno,¹⁰⁶ no prije donošenja konkretnijih zaključaka potrebna su daljnja istraživanja.

¹⁰⁴ Meynert, Hermann, 1854. *Geschichte des Kriegswesen und der Heersverfassung in der Österreichische Monarchie während des dreissigjährigen Krieg und bis zum Tode des Kaisers Leopold I.* Wien: Carl Gerold und Sohn, 108.

¹⁰⁵ Više o ustroju arkebuzirskih i hrvatskih konjaničkih pukovnija vidi u: Wrede 1901, 50-51, 79-82.

¹⁰⁶ Wrede 1901, 476.

Posebnu pozornost zaslužuje sastav vojnih snaga Zrinskih. U razdoblju kada plaćeničke vojske dominiraju na vojnoj karti Europe, jedinice Zrinskih karakterizira određena specifičnost. Ta je velikaška obitelj naime raspolagala najpoželjnijom, ali u to doba relativno rijetkom vrstom postrojbi¹⁰⁷ koje su popunjavane iskusnim i u vojnom smislu obrazovanim vojnicima. Iako ne treba sumnjati u to da su i oni posezali za raznim plaćenicima, Zrinski su na svojim posjedima držali privatnu vojsku. Držanje vlastitih ili privatnih formacija bilo je karakteristično za magnate Krunovine Svetog Stjepana. Oni su naime s jedne strane na svojim posjedima uživali prilično široku autonomiju, a s druge su mnogi njihovi posjedi graničili su s Osmanskim Carstvom i kao takvi bili su metom provala. Stoga ne samo da je postojala mogućnost držanja vlastitih trupa nego je to zapravo bila i nužda.¹⁰⁸ Povijest privatnih formacija seže u razdoblje srednjeg vijeka, kada se one javljaju kao plemićki banderiji.¹⁰⁹ Suočeni s neprestanim ratnim aktivnostima, ali u doticaju s tehnološkim napretkom Srednje i Zapadne Europe,¹¹⁰ velikaške formacije izrastaju u vrlo respektabilnu vojnu silu. Zrinski su definitivno jedan od oglednih primjera toga.

Vojnici koji su popunjavali jedinice Zrinskih u velikoj su mjeri dolazili s onih područja kojima su pripadnici te velikaške obitelji upravljali ili su bila u njihovom vlasništvu poput obiteljskih posjeda Ozlja, Međimurja i drugih manjih vlastelinstava ili pak ugarskih patrimonija. Zbog neposredne blizine Osmanlija, ta su područja organizirana kao svojevrzne krajine na kojima su Zrinski držali posade plaćene iz vlastite ili kraljevske riznice.¹¹¹ Na međimurskom vlastelinstvu tako su formirane Međimurska i Legradska kapetanija, gdje je kralj prvotno plaćao 800, a od 1625. godine 300 vojnika.¹¹² Nerijetko se znalo dogoditi da vladar nije bio u mogućnosti isplatiti plaće, pa su u tim slučajevima tu obvezu na sebe preuzimali Zrinski.¹¹³ Neovisno o tome tko je osigurao plaću, vrhovno

¹⁰⁷ Tallet 2003, 50.

¹⁰⁸ Ágoston, Gábor, 2010. Empires and warfare in east-central Europe, 1550–1750: the Ottoman–Habsburg rivalry and military transformation, u: *European Warfare, 1350–1750* (Tallett, Frank; Trim, D. J. B. ur.), 110–134. Cambridge: Cambridge University Press, 123; Štefanec 2001, 64–66.

¹⁰⁹ Rady, Martyn, 2000. *Nobility, Land and Service in Medieval Hungary*. New York; Hampshire: Palgrave Macmillan, 147–148.

¹¹⁰ Štefanec 2001, 134–135; Ágoston 2010, 125.

¹¹¹ Pretvaranje vlastitih posjeda koji su graničili s Osmanskim Carstvom u privatne krajine nije bila neobičajena praksa, pa se tako svojevrсна privatna krajina može pronaći i u slučaju ugarske velikaške obitelji Batthyány. Végh 2020, 80.

¹¹² Végh 2017, 62. O Legradskoj i/ili Međimurskoj kapetaniji vidi i: Feletar, Dragutin, 2011. Legradska kapetanija u obrani od Osmanlija s posebnim osvrtom na Novi Zrin, Rad HAZU Razred za društvene znanosti 48, br. 510: 47–81.

¹¹³ Benda, Kalman. 1991. Habsburg Absolutism and the Resistance of the Hungarian Estates in the Sixteenth and Seventeenth Centuries, u: *Crown, Church and Estates. Central European Politics in the*

zapovjedništvo uvijek je pripadalo Zrinskim. Na taj su način Zrinski formirali svojevrsnu privatnu krajinu gdje su uživali neupitni vojni autoritet.¹¹⁴

Istovremeno se na vlastelinstvu mogu pronaći vojnici koje obitelj financira iz vlastitih prihoda, a njih je u promatranom razdoblju bilo 800 – 900 te se oni smatraju privatnom vojskom Zrinskih.¹¹⁵ Tu privatnu vojsku popunjavali su slobodnjaci ili *libertini* i plemići, odnosno *familiari* ili *servitori*, a u nekim slučajevima svoju su vojnu dužnost morali ispuniti i seljaci. Slobodnjaci su bili najbrojniji pripadnici privatne vojske Zrinskih i mahom se radilo o pojedincima ili grupama koje su se doselile na vlastelinstvo.¹¹⁶ I Zrinski su naime na svoja opustjela imanja naseljavali novo stanovništvo – uglavnom Vlahe – koji su potom dobili porezne olakšice u zamjenu za vojnu službu.¹¹⁷ Plemići u vojnoj službi velikaške obitelji predstavljaju najstariji oblik formiranja vojne postrojbe ili plemićkog banderija. Nikola i Petar 1638. godine mogli su računati na 181 familijara kojima pak treba pridodati i određeni broj vojnika, koje je svaki od njih trebao opremiti i povesti.¹¹⁸

Suvremenici Jurja, odnosno Nikole i Petra Zrinskog, ostavili su tragove o imenima časnika vojnih postrojbi kojima su velikaši zapovijedali tijekom Tridesetogodišnjeg rata. Prvi među njima bio je hrvatsko-ugarski aristokrat Gergely Pethő de Gerse (Grgur Petev od Gerše). U njegovu djelu *Rövid magyar cronica* mogu se pronaći podaci o plemićima koji su vjerojatno kao kapetani činili pukovniju Jurja Zrinskog. Autor kronike tako piše da je Zrinski 1621. iz Međimurja krenuo zajedno s Franjom, Gašparom i Žigmundom Orehovečkim (*Ferencz, Gáspár i Sigmund Orehóczi*) te Ivanom Malogrudićem (*Malágrudics Iván*), Jurjem Patačićem (*Pathacsics György*) i Stjepanom Orgovanom (*Orgován István*).¹¹⁹

Sixteenth and Seventeenth Centuries (Evans, Robert J. W.; Thomas, Trevor V. ur.), New York: St. Martin's Press, 125-126.

¹¹⁴ Végh 2017, 66.

¹¹⁵ Végh 2017, 60.

¹¹⁶ Végh 2019, 140-141.

¹¹⁷ Adamček, Josip, 1980. *Agrarni odnosi u Hrvatskoj od sredine XV do kraja XVII stoljeća*. Zagreb: Sveučilišna naklada Liber, 698; Adamček, Josip, 1972. Zrinsko-frankopanski posjedi u XVII. stoljeću, *Radovi Zavoda za hrvatsku povijest Filozofskoga fakulteta Sveučilišta u Zagrebu: Radovi Zavoda za hrvatsku povijest Filozofskoga fakulteta Sveučilišta u Zagrebu* 2, br. 1: 29.

¹¹⁸ Végh, Ferenc, 2015. Osobita pogranična regija. Međimurje u 17. stoljeću, u: *Prekretnice u suživotu Hrvata i Mađara* (Fodor, Pál; Šokčević, Dinko ur.), Budapest: Institut za povijesne znanosti Istraživačkog centra za humanističke znanosti Mađarske akademije znanosti; Hrvatski institut za povijest, 2015, 585.

¹¹⁹ Zrinski se negdje u blizini Međimurja sukobio sa snagama Franje Batthyányja koje su ga porazile, a braća Orehovečki, zajedno s I. Malogrudićem i S. Orgovanom, zarobljena su, dok je J. Patačić poginuo. Pethő de Gerse 1729, 194; Klaić 1916, 198; Matasović, Josip. 1930. Prilog genealogiji Patačića, *Narodna starina* 9, br. 24: 411.

I Pethő de Gerse zapisao je tko se Jurju Zrinskom pridružio u proljeće 1626., kada je okupio pukovnicu za svoj posljednji vojni pohod. Na njemu su ga pratili uglednici Hrvatsko-Slavonskog Kraljevstva poput Vuka Bakača (*Bakács Farkas*), Jurja Dovoliča/Dovolića (*Dovolich György*), Žigmunda Eoršija (*Eorsi Sigmond*) i Ladislava Mikulića (*Mikulics László*). Kako je Franjo Orehovečki također podigao pukovnicu, u njegovu su se društvu mogli pronaći brat mu Gašpar Orehovečki (*Orchóczi Gáspár*) i Ivan Patačić (*Patachich János*).¹²⁰ Mađarski povjesničar Aladár Ballagi dodaje kako je Zrinski, pripremajući se za svoj posljednji vojni pohod 1626. godine, vojnike prikupio u Međimurju, dok je Franjo Orehovečki to učinio na području Zagreba.¹²¹ Iz tog navoda može se zaključiti da su dio Jurjeve pukovnije činili vojnici iz Međimurja, no nedovoljno je podataka da bi se moglo ustvrditi u kojoj su mjeri pritom participirali slobodnjaci ili čak krajišnici na kraljevoj plaći. Nije jasno ni to jesu li ti vojnici tada prikupljeni samo na prostoru Međimurja ili je Juraj poziv na oružje uputio i drugim imanjima. U konačnici, još uvijek nije jasna povezanost Franje Orehovečkog i zagrebačkog područja.

O navedenim plemićima zasada je moguće pronaći samo manji broj podataka, no i oni se pokazuju veoma korisnima u rekonstrukciji. Već je na prvi pogled jasno da među poznatim časnicima Zrinskog dominiraju pojedinci iz plemićke obitelji Orehovečki.¹²² Čini se da su veze između Zrinskih i Orehovečkih bile čvrste te da su se temeljile na vojnoj službi. Franjo je bio otprilike pet godina stariji od Jurja, a jednako tako preminuo je nekih pet godina kasnije. Osim što se rame uz rame borio s hrvatskim banom u Tridesetogodišnjem ratu 1621. i 1626., Franjo je 1623. godine evidentiran kao kapetan konjanika banskog banderija.¹²³ On se i najviše ističe od svih kapetana i vojnih zapovjednika koji su služili pod Jurjem Zrinskim. Nije poznato kada je započeo vojnu službu, ali – zbog male razlike u godinama – može se pretpostaviti da je to učinio otprilike kada i Juraj Zrinski, a ne treba isključiti ni mogućnost da je taj početak vezan uza službu Zrinskima. U pet godina, koliko je prošlo od Franjina prvoga poznatog sudjelovanja u Tridesetogodišnjem ratu do 1626. godine, pošlo mu je za rukom da od kapetana konjice napreduje u pukovnika. Budući da nije poznato je li ta pukov-

¹²⁰ Pethő de Gerse, Gergely, 1729. *Rövid magyar kronika, sok rendbéli fő historiás könyvekből nagy szorgalmatossággal egybe szedetttet és irattatot Pethő Gergelytől*. Fraueneim, 205-206. Posebna zahvala poštovanom i dragom kolegi Csabi Horváthu na svesrdnoj pomoći prilikom prijevoda dijela teksta. Kukuljević Sakcinski, Ivan, 1875. „Borba Hrvatah u tridesetoljetnom ratu.“ *Arhiv za povjestnicu jugoslavensku*, br. 12, Zagreb, 10.

¹²¹ Ballagi 1884, 19.

¹²² Detaljnije o obitelji Orehovečki i njezinim članovima vidi u: Maček, Pavao, 2008. *Rod Orehovečkih od Svetog Petra Orehoveca*. Zagreb: Društvo za povjestnicu Zagrebačke nadbiskupije „Tkalčić“.

¹²³ Maček 2008, 163.

nija bila i njegovo vlasništvo, otvara se mogućnost da bi vojnici, koji su, prema Ballagiju, prikupljeni u okolici Zagreba, mogli biti podanici s nekih od vlastelinstava Zrinskih istočno i sjeverno od Zagreba.¹²⁴

I Franjina mlađa braća Gašpar i Žigmund služila su pod zapovjedništvom Zrinskog: Gašpar, budući podban (1643.)¹²⁵, služio je u oba navrata, a Žigmund samo 1621. godine. Franjo je imao još jednoga mlađeg brata, Ladislava, no nije poznato je li se on pridružio braći u vojnim pohodima. S obzirom na to da je Ladislav 1623. evidentiran kao potkapetan konjanika banskog banderija, a kasnije iste godine i kao kapetan,¹²⁶ ne treba odbaciti mogućnost da je i on u nekom trenutku sudjelovao u istim borbama. U svakom slučaju, riječ je o još jednom plemiću čija je vojna služba bila vezana uz bana Jurja Zrinskog.

I druge su plemićke obitelji davale svoje sinove u službu Jurja Zrinskog. Možda i najistaknutiji među njima jest Vuk Bakač Erdődy, koji, doduše, jedini dolazi iz velikaške obitelji.¹²⁷ Prema ocjeni Szabolcsa Varge, dvije obitelji u XVII. stoljeću nisu ulagale znatnije napore u osnaživanje odnosa, pa tako nije došlo do zasnivanja bračnih veza,¹²⁸ ali je zato Vuk Bakač neko vrijeme svoje vojne karijere proveo u službi Jurja Zrinskog, što je mogući pokazatelj određenog zbližavanja.

Plemićka obitelj Patačić dala je (barem) dvojicu svojih članova – Jurja i Ivana. Prvi je, služeći Zrinskom, poginuo 1621., a Ivan, koji je u Ivaniću obnašao dužnost kapetana,¹²⁹ 1626. godine bio je pod zapovjedništvom Franje Orehovečkog. Veze između Zrinskih i Patačića bile su, čini se, veoma snažne, pa je tako ostrogonski biskup Petar Pázmány predložio Ivanova rođaka Stjepana Patačića za jednog od skrbnika Nikole i Petra Zrinskog nakon pogibije njihova oca.¹³⁰ Nadovezujući se na tvrdnju da je Orehovečki okupio vojnike s područja Zagreba, valja spomenuti Ladislava Mikulića od Brokunovca čiji su posjedi bili smješteni istočno od Zagreba.¹³¹ Budući da je on bio familijar Zrinskih, jamačno je podigao određeni broj svojih oružnika te se s njima priključio ostatku postrojbe. Da

¹²⁴ Radi se o vlastelinstvima Vrbovec, Božjakovina, Rakovec i Medvedgrad. Adamček 1972.

¹²⁵ Maček 2008, 177-179.

¹²⁶ Maček 2008, 169.

¹²⁷ Vukov bratić Žigmunda Erdődy je na banskoj funkciji naslijedio Jurja Zrinskog. HSS, 418.

¹²⁸ Varga 2016, 122.

¹²⁹ „Patačić“, u: *Hrvatska enciklopedija* (online). Leksikografski zavod „Miroslav Krleža“, pristupljeno 3. ožujka 2023., <http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=46959>.

¹³⁰ Šišić 1908, 10.

¹³¹ Današnji toponim nosi naziv Blaškovec i nalazi se na području Zeline (sjeveroistočno od Sesveta). Brokunovec, Brukonyevac i sl. Maček, Pavao. 2007. *Dva stara roda Zagrebačke županije: Mikulići od Brokunovca i Črnkovečki od Črnkovca: s priloženim rodoslovnim stablima*. Zagreb: Društvo za povjesnicu Zagrebačke nadbiskupije „Tkalčić“, 23.

Juraj Zrinski nije popunjavao svoju privatnu vojsku samo ljudima iz Međimurja, ukazuje i primjer Jurja Dovolića/Dovoliča, čija je obitelj također u familijarskim odnosima sa Zrinskim. Njima je Jurjev brat Nikola VI. Zrinski založio imanja na području Ozlja¹³² te prodao dva sela kod Brloga,¹³³ i to sve na račun vjerne službe.¹³⁴ Premda nije pojašnjeno o kakvoj se službi radilo, činjenica da Juraj Dovolić/Dovolič čini dio vojske Zrinskog ukazuje na to da je barem dio tog službovanja imao vojnički karakter. Ono što međutim još uvijek nije poznato jesu poveznice između Jurja Zrinskog i Žigmunda Eoršija, no daljnja bi istraživanja svakako i to mogla rasvijetliti.

Čvrste zaključke o sastavu pukovnije Nikole Zrinskog još je uvijek teško donositi jer podaci nisu dovoljno egzaktni. Wredeov podatak o tome kako je 1642. godine podigao pukovnicu od 500 konjanika na vlastiti trošak¹³⁵ ne otkriva mnogo o sastavu, ali zbog jednostavnosti okupljanja i činjenice da ti ljudi ionako služe pod Zrinskim, vrlo je vjerojatno da je nezanemarivi dio pukovnije sastavljen od slobodnjaka i familijara. Jedino ime koje se može povezati s njegovom pukovnijom jest ono potpukovnika (*Obristlieutenant*) Paula Paraminskog, koji je njome 1645. godine i zapovijedao.¹³⁶ Više podataka poznato je o pukovniji njegova brata. Petar je 1640-ih pod svojim zapovjedništvom držao vojsku od nekoliko stotina ljudi.¹³⁷ Vrijedni, ali po obujmu skromni podaci o tim vojnicima dolaze iz pera Nikolina i Petrova suvremenika te suborca Jurja Rattkaya. Njegovi su zapisi o toj temi već vrlo dobro poznati historiografiji, ali je u ovom kontekstu zanimljivo razmotriti razlike i sličnosti između Jurjeve i Petrove pukovnije. Prema zagrebačkom kanoniku, Petru Zrinskom pridružili su se 1647. godine na vojnom pohodu u Tridesetogodišnjem ratu Juraj IV. Frankopan, Toma (Támas) Esterházy, Kristofor Lamberger i sâm Juraj Rattkay.¹³⁸ Prvi od spomenutih bio je „podgeneral u Karlovcu“,¹³⁹ sin Vuka II. Krste Frankopana, glavnog zapovjednika Hrvatske krajine i (polu)brat Frana Krste Frankopana koji će nekoliko desetljeća kasnije biti, uz Petra Zrinskog, jedan od glavnih protagonista velikaške urote.¹⁴⁰

¹³² Laszowski, Emil, ur., 1951. *Grada za gospodarsku povijest Hrvatske u XVI. i XVII. stoljeću: izbor isprava velikih feuda Zrinskih i Frankopana*. Zagreb: Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti, 33.

¹³³ Laszowski 1951, 54.

¹³⁴ Laszowski 1951, 56-58.

¹³⁵ Wrede 1901, 776.

¹³⁶ Wrede 1901, 776.

¹³⁷ Végh 2019, 143.

¹³⁸ Rattkay 2016, 284.

¹³⁹ Lopašić 1879, 189.

¹⁴⁰ Strčić, Petar, 1998. Frankopan Vuk II. Krsto Tržački, *Hrvatski biografski leksikon*, Leksikografski zavod „Miroslav Krleža“, pristupljeno 5. ožujka 2023., <https://hbl.lzmk.hr/clanak.aspx?id=6310>.

Toma Esterházy bio je pak nećak palatina Miklósa Esterházyja¹⁴¹, koji je ratovao uz Jurja Zrinskog tijekom prvih godina Tridesetogodišnjeg rata. Direktna poveznica s Kristoforom Lambergerom nisu dokraja jasne, ali je moguće da se radi o pripadniku obitelji Lamberg koja je držala niz zapovjedničkih pozicija u Vojnoj krajini.¹⁴² Konačno, zagrebački kanonik Juraj Rattkay bio je pripadnik vrlo ugledne aristokratske obitelji¹⁴³ te drugi (poznati) član koji je sudjelovao u borbama Tridesetogodišnjeg rata nakon rođaka i „slavnog vojskovođe carske vojske“¹⁴⁴ – kako ga sam opisuje – Žigmunda Fridrika. On je naime u carskoj vojsci služio 1635./1636. godine,¹⁴⁵ ali ono što je zanimljivo, a ujedno je i pokazatelj spona između dviju obitelji, Žigmund Rattkay borio se protiv Osmanlija pod Jurjem Zrinskim za vrijeme njegova banovanja, zajedno s budućim palatinom Ivanom Draškovićem te Žigmundom i Nikolom Keglevićem.¹⁴⁶ Zanimljivo je primijetiti da se u redovima Petrovih trupa moglo pronaći prvorazrednih uglednika Kraljevstva, dok su Jurjevu pukovniju popunjavali ipak nižerangirani uglednici. Može se, dakako, pretpostaviti da se pokraj navedenih pojedinaca moglo pronaći još pripadnika plemstva, napose srednjeg i sitnog, s obzirom na to da je takva praksa otprije bila uobičajena.¹⁴⁷ Vrlo je vjerojatno u Petrovoj pukovniji te godine sudjelovao određeni broj plaćenika i vojnika žumberačko-slunjske natkapetanije s obzirom na to da su Žumberčani angažirani u redovima carske vojske najkasnije 1638. godine.¹⁴⁸

Zaključak

Tijekom XVII. stoljeća, a napose u prvoj polovici, pripadnici obitelji Zrinski zauzeli su bitne uloge u „obiteljskom albumu“ habsburške, ali i europske vojne

¹⁴¹ Kaiser und Höfe. Esterházy von Galánta, Thomas. Personendatenbank der Höflinge der österreichischen Habsburger, pristupljeno 20. travnja 2021. <https://kaiserhof.geschichte.lmu.de/16782>.

¹⁴² O članovima obitelji Lamberg i njihovim funkcijama u Vojnoj krajini vidi: Lopašić 1889, 466-467, 469.

¹⁴³ Više o obitelji Rattkay vidi u: Gulin, Ante. 1995. *Povijest obitelji Rattkay*, Zagreb: Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti.

¹⁴⁴ Rattkay 2016, 252.

¹⁴⁵ Wrede 1901, 445. O sudjelovanju Jurja Rattkaya u Tridesetogodišnjem ratu vidi: Hren, Filip. 2019a. Juraj Rattkay o/u Tridesetogodišnjem ratu, u: Juraj Rattkay o/u Tridesetogodišnjem ratu, u: *Juraj Rattkay (1613-1666) i njegovo doba: Zbornik radova s međunarodnog znanstvenog skupa „Juraj Rattkay (1613-1666) i njegovo doba“ Zagreb – Veliki Tabor, 27. i 28. listopada 2016.* (Matasović, Maja; Tvrtković, Tamara ur.), Zagreb: Hrvatski studiji Sveučilišta u Zagrebu, 2019., 67-85, Zagreb: Hrvatski studiji Sveučilišta u Zagrebu.

¹⁴⁶ Rattkay 2016, 252.

¹⁴⁷ Štefanec 2001, 67.

¹⁴⁸ Kukuljević Sakcinski 1875, 40.

povijesti. Juraj V. zajedno sa svojim sinovima Nikolom VII. i Petrom IV. nastavio je tradiciju vojnog plemstva koju je ustanovio njegov djed Nikola IV. Zrinski. Radilo se o pripadnicima aristokracije čija je osnovna zadaća bila sudjelovanje u oružanim sukobima radi obrane vlastitih posjeda ili interesa habsburške dinastije. Kako je uz to rat bio svakodnevica za više generacija obitelji, njezini su se pripadnici formirali kao vojna elita koja često i vrlo uspješno obnaša veoma visoke i odgovorne vojne funkcije unutar Habsburške Monarhije i carske vojske.

Značenje Zrinskih nije bilo veliko samo za Habsburšku Monarhiju nego i za razvoj ratovanja, koje je tijekom XVII. stoljeća bilo u punom jeku. Zapovjedništvo nad lakom konjicom – rodom vojske koji se u tom razdoblju počeo ozbiljnije uvoditi u redove europskih vojski – gotovo da se generacijama prenosilo u toj velikaškoj obitelji. Razlog je tomu gotovo stoljetna tradicija Zrinskih kao iznimnih lakih konjanika. U trenucima kada su lakoj konjici udarani temelji Zrinski su često stajali kao centralne figure. Dakako, pritom treba uvažiti utjecaj mnogih drugih ugarskih i hrvatskih plemića, odnosno zapovjednika odreda lake konjice, no činjenica je da su Zrinski često držali vodeće, nerijetko i najistaknutije uloge kada je takvim odredima trebalo zapovijedati. Nadalje, zapovjedništvo nad lakom konjicom indikator je ratničkih vrlina koje su karakterizirale Zrinske. Juraj je, poput svojeg djeda 80-ak godina ranije, predvodio laku konjicu, no 1626. godine učinjen je svojevrsni napredak jer je pod Jurjevim zapovjedništvom uz njegovu pukovnicu od 500 konjanika stajala i čitava laka konjica carske vojske. Imenovanje Jurja Zrinskog banom, a zatim i zapovjednikom lake konjice „nove“ carske vojske također ukazuje na to koliko su Zrinski u prvoj polovici XVII. stoljeća visoko kotirali u vojnim (i političkim) krugovima Habsburške Monarhije te na važnost samog Jurja Zrinskog u potvrđivanju pripadnosti obitelji vojnoj eliti. Stoga je nedvojbeno da je Juraj Zrinski promoviran u najuži krug časnika i zapovjednika carske vojske.

Iako struktura i organizacija vojnih jedinica Zrinskih tijekom Tridesetogodišnjeg rata nije odudarala od ostalih, vojnici koji su ih popunjavali predstavljaju odgovor na pitanje zašto su suvremenici imali visoko mišljenje o njihovim postrojbama. Premda se ne radi o velikom broju poznatih imena pojedinaca koji su služili pod Jurjem, Nikolom i Petrom Zrinskim, ona ipak mnogo otkrivaju o prirodi njihovih vojnih jedinica. Bilo da je riječ o krajišnicima, slobodnjacima ili plemićima u njihovoj službi, radilo se o prokušanim veteranima, dobro upoznatima sa svim izazovima rata. Najbolji su primjer, dakako, plemići koji su s jedne strane uglavnom primali adekvatnu vojničku izobrazbu, a s druge, zbog blizine Osmanlija, ratna je zbilja bila njihova svakodnevica. U vrijeme kada profesionalne vojske još nisu ustrojene, ratničke vještine koje su ti plemići usvo-

jili u habsburško-osmanskom pograničju nisu mogle proći nezamijećeno. Iako su svoju vojnu relevantnost puno puta iskazivali izvan okvira Tridesetogodišnjeg rata, višestrukim podizanjem pukovnija za potrebe tog epochalnog sukoba, Zrinski su pokazali golem vojni potencijal koji se formirao kao spoj prestižnoga društvenog položaja, ratne svakodnevice i vojne sposobnosti.

Izvori i literatura

Neobjavljeni izvori

- Austrija – Österreichisches Staatsarchiv / Kriegsarchiv – Feld Akten – Alte Feld Akten – Hauptreihe – Akten (AT-OeStA/KA-FA-AFA-HR-Akten), kt. 48-49.
- Austrija – Österreichisches Staatsarchiv / Kriegsarchiv – Zentralstellen– Wiener Hofkriegsrat – Hauptreihe – Bücher (AT-OeStA/KA ZSt HKR HR Bücher) 244-245, 255-256, 296.
- Austrija – Österreichisches Staatsarchiv / Kriegsarchiv – Zentralstellen– Wiener Hofkriegsrat – Sonderreihen – Bestellungen und Vormerkprotokolle (AT-OeStA/KA-ZSt-HKR-SR-Best), kt. 8-9.
- Hrvatska – Hrvatski državni arhiv – Zbirka preslika na papiru, Croatica et Vindica (1566.-1749.), Vindica (HR-HDA-913 2 Vindica) kt. 30.

Objavljeni izvori

- Hallwich, Hermann, ur., 1879. *Wallensteins Ende. Ungedruckte Briefe und Akten*, sv. 1, Leipzig: Duncker & Humblot.
- Lopašić, Radoslav, ur., 1889. *Spomenici Hrvatske krajine. Knjiga 3. Od godine 1693 do 1780. i u dodatku od g. 1531 do 1730*, Zagreb: Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti.
- Pethő de Gerse, Gergely, 1729. *Rövid magyar kronika, sok rendbéli fő historiás könyvekből nagy szorgalmatossággal egybe szedettet és irattatot Pethő Gergelytől*, Frauenheim.
- Rattkay, Juraj, 2016. *Spomen na kraljeve i banove Kraljevstava Dalmacije, Hrvatske i Slavonije* (Blažević, Zrinka; Rezar, Vladimir; Nikšić, Boris; Shek Brnardić, Teodora; Miličić, Irena prev.), Zagreb: Hrvatski institut za povijest; Sveučilište u Zagrebu – Hrvatski studiji.
- Šišić, Ferdo, ur., 1918. *Hrvatski saborski spisi: od godine 1609. do godine 1630. s dodatkom od god. 1570. do god. 1628.*, sv. 5 (HSS), Zagreb: Jugoslavenska akademija znanosti umjetnosti.
- Tadra, Ferdinand, ur., 1879. *Briefe Albrechts von Waldstein an Karl von Harrach: (1625 - 1627)*, Wien: Gerold.

Literatura

- Adamček, Josip, 1972. Zrinsko-frankopanski posjedi u XVII. stoljeću, *Radovi Zavoda za hrvatsku povijest Filozofskoga fakulteta Sveučilišta u Zagrebu: Radovi Zavoda za hrvatsku povijest Filozofskoga fakulteta Sveučilišta u Zagrebu*, 2, br. 1, Zagreb, 23-46.
- Adamček, Josip, 1980. *Agrarni odnosi u Hrvatskoj od sredine XV do kraja XVII stoljeća*, Zagreb: Sveučilišna naklada Liber.
- Ágoston, Gábor, 2010. Empires and warfare in east-central Europe, 1550–1750: the Ottoman–Habsburg rivalry and military transformation, u: *European Warfare, 1350–1750* (Tallett, Frank; Trim, D. J. B. ur.), Cambridge: Cambridge University Press, 110-134.
- Ballagi, Aladár, 1884. *Wallenstein's Kroatische Arkebusiere 1623-1626. Aus unbenützten, archivalischen Quellen*, Budapest: Friedrich Kilián.
- Barker, Thomas M., 1972. Montecuccoli as an Opponent of the Hungarians, *Armi Antiche, numero speciale per il 6° Congresso dell'Associazione Internazionale dei Musei d'Armi e di Storia Militare*, Torino: Accademia San Marignano, 1-32.
- Benda, Kalman, 1991. Habsburg Absolutism and the Resistance of the Hungarian Estates in the Sixteenth and Seventeenth Centuries, u: *Crown, Church and Estates. Central European Politics in the Sixteenth and Seventeenth Centuries* (Evans, Robert J. W.; Thomas Trevor V. ur.), New York: St. Martin's Press, 123-128.
- Bene, Sándor, 2001. Petar Zrinski i Fran Krsto Frankopan u Regensburgu 1664, u: *Radovi Zavoda za znanstveni rad HAZU Varaždin 12-13, Varaždin*, 73-82.
- Brnardić, Vladimir, 2002. Publije Flavije Vegecije Renat – teoretičar rimske vojne vještine, u: *Publije Flavije Vegecije Renat, Sažetak vojne vještine* (Shek Brnardić, Teodora prev.), Zagreb: Golden marketing, 2002., 9-36.
- Brnardić, Vladimir, Filip Hren i Damir Stanić, 2020. Tridesetogodišnji rat i Hrvati, u: *Hrvati – ljudi iza mita. Janko Šajatović Krabat i hrvatske garde u Europi*, katalog izložbe (Brnardić, Vladimir ur.), Zagreb: Etnografski muzej Zagreb, 2020., 55-83.
- Burke, Peter, 1994. *Venice and Amsterdam. A Study of Seventeenth-Century Elites*, Cambridge: Polity Press.
- Dewald, Jonathan, 1996. *The European Nobility 1400-1800*, Cambridge: Cambridge University Press.
- Feletar, Dragutin, 2011. Legradaska kapetanija u obrani od Osmanlija s posebnim osvrtom na Novi Zrin, u: *Rad HAZU Razred za društvene znanosti* 48, br. 510, Zagreb, 47-81.
- Howard, Michael, 2002. *Rat u europskoj povijesti*, Zagreb: Srednja Europa.
- Hren, Filip, 2019. Od Siska do Tridesetogodišnjeg rata – „mali rat“ u Europi, u: *Sisačka bitka 1593.-2018.: Zbornik radova sa znanstvenog kolokvija povodom 425-te obljetnice Sisačke bitke održanog u Sisku 20. lipnja 2018.* (Kekez, Hrvoje; Grgić, Stipica; Janković, Valentina ur.), Sisak: Sisačka biskupija; Hrvatsko katoličko sveučilište; Hrvatski studiji Sveučilišta u Zagrebu, 2019., 53-73.

- Hren, Filip, 2019a. Juraj Rattkay o/u Tridesetogodišnjem ratu, u: *Juraj Rattkay (1613-1666) i njegovo doba: Zbornik radova s međunarodnog znanstvenog skupa „Juraj Rattkay (1613-1666) i njegovo doba“ Zagreb – Veliki Tabor, 27. i 28. listopada 2016.* (Matasović, Maja; Tvrtković, Tamara ur.), Zagreb: Hrvatski studiji Sveučilišta u Zagrebu, 2019., 67-85.
- Jurković, Ivan, 2007. Nikola Stariji i Nikola Sigetski, u: *Povijest obitelji Zrinski* (Hekman, Jelena ur.), Zagreb: Matica hrvatska, 2007., 11-19.
- Karbić, Damir, i Suzana Miljan, 2012. Knezovi Zrinski u 14. i 15. stoljeću između staroga i novoga teritorijalnog identiteta, u: *Susreti dvoju kultura. Obitelj Zrinski u hrvatskoj i mađarskoj povijesti* (Horvat, Romana ur.), Zagreb: Matica hrvatska, 15-43.
- Karbić, Marija, 2006. Hrvatsko plemstvo u borbi protiv Osmanlija. Primjer obitelji Berislavića Grabarskih iz Slavonije, *Povijesni prilozi*, 31, Zagreb, 71-85.
- Kaiser und Höfe. Esterházy von Galánta, Thomas. Personendatenbank der Höflinge der österreichischen Habsburger, pristupljeno 20. travnja 2021. <https://kaiserhof.geschichte.lmu.de/16782>.
- Kaser, Karl, 1997. *Slobodan seljak i vojnik: rana krajiška društva (1545.-1754.)* (Brkić, Josip prev.), Zagreb: Naklada Naprijed.
- Klaić, Vjekoslav, 1908. Zrinski i Frankopani, u: *Posljednji Zrinski i Frankopani*, Zagreb: Dionička tiskara, 1908., 1-8.
- Sakcinski, Ivan, 1875. Borba Hrvatah u tridesetoljetnom ratu, u: *Arhiv za povjestnicu jugoslavensku*, br. 12, Zagreb, 1-47.
- Maček, Pavao, 2007. *Dva stara roda Zagrebačke županije: Mikulići od Brokunovca i Črnkovečki od Črnkovca: s priloženim rodoslovnim stablima*. Zagreb: Društvo za povjesnicu Zagrebačke nadbiskupije „Tkalčić“.
- Maček, Pavao, 2008. *Rod Orehovečkih od Svetog Petra Orehoveca*. Zagreb: Društvo za povjesnicu Zagrebačke nadbiskupije „Tkalčić“.
- Matasović, Josip, 1930. Prilog genealogiji Patačića, *Narodna starina* 9, br. 24, Zagreb, 409-448.
- Meynert, Hermann, 1854. *Geschichte des Kriegswesen und der Heersverfassung in der Österreichische Monarchie während des dreissigjährigen Krieg und bis zum Tode des Kaisers Leopold I.* Wien: Carl Gerold und Sohn.
- Nazor, Ante, 2008. Zimska vojna Nikole Zrinskoga u: *Povijest obitelji Zrinski* (Hekman, Jelena ur.), Zagreb: Matica hrvatska, 2008., 21-42.
- Pálffy, Géza, 2011. Hrvatsko-mađarska plemićka obitelj u aristokraciji Ugarsko-hrvatskog Kraljevstva i u Habsburškoj Monarhiji, u: *Politička, kulturna i društvena djelatnost Zrinskih i Frankopana u Hrvatskoj: zbornik radova sa znanstvenog skupa održanog 6. i 7. listopada 2010. u Čakovcu* (Kolarić, Juraj ur.), Čakovec: Zrinska garda, 2011., 77-89.
- Pálffy, Géza, 2012. Prekogranična povezanost Nikole IV. i Nikole VII. Zrinskog (Hrvatsko-mađarska plemićka obitelj u aristokraciji Ugarsko-hrvatskog

- Kraljevstva i u Habsburškoj Monarhiji, u: *Susreti dvoju kultura. Obitelj Zrinski u hrvatskoj i mađarskoj povijesti* (Horvat, Romana ur.), Zagreb: Matica hrvatska, 2012., 117-147.
- Pálffy, Géza, 2013. Crisis in the Habsburg Monarchy and Hungary, 1619–1622: The Hungarian Estates and Gábor Bethlen, *Hungarian Historical Review*, 2, br. 4, Budapest, 733-760.
- „Patačić“, u: *Hrvatska enciklopedija (online)*. Leksikografski zavod „Miroslav Krleža“, pristupljeno 3. ožujka 2020., <http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=46959>.
- Petrić, Hrvoje, Dragutin Feletar i Petar Feletar, 2001. *Novi Zrin: Zrinska utorda na Muri (1661-1664)*, Zagreb – Samobor: Hrvatski zemljopis – Naklada Dr. Feletar.
- Petrić, Hrvoje, 2022. Nemo me impune lacesset – Sors bona nihil aliud. O životu i radu Nikole VII. Zrinskog (1620. – 1664.), *Rad Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti. Razred za društvene znanosti*, 56, Zagreb, 37-138.
- Sandberg, Brian, 2016. *War and Conflict in the Early Modern World 1500-1700*, Cambridge: Malden, Polity.
- Strčić, Petar, 1998. Frankapan Vuk II. Krsto Tržački, u: *Hrvatski biografski leksikon*, Leksikografski zavod „Miroslav Krleža“, pristupljeno 5. ožujka 2023., <https://hbl.lzmk.hr/clanak.aspx?id=6310>.
- Šišić, Ferdo, 1908. Posljednji Zrinski i Frankopani na braniku domovine, u: *Posljednji Zrinski i Frankopani*, Zagreb: Dionička tiskara, 1908., 2-124.
- Štefanec, Nataša, 2011. *Država ili ne: Ustroj Vojne krajine 1578. godine i hrvatsko – slavonski staleži u regionalnoj obrani i politici*. Zagreb: Srednja Europa.
- Tallet, Frank, 2003. *War and Society in Early-Modern Europe, 1495-1715*, Taylor & Francis e-Library.
- Varga, Szabolcs, 2016. „Kuća Zrinskih nikad nije bila istinski dom obitelji Erdődy“. Poglavlja iz odnosa obitelji Zrinskih i Erdődy u ranom novom vijeku, *Zbornik Odsjeka povijesne znanosti Zavoda za povijesne i društvene znanosti Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti*, 34, Zagreb, 107-123.
- Végh, Ferenc, 2015. Osobita pogranična regija. Međimurje u 17. stoljeću, u: *Prekretnice u suživotu Hrvata i Mađara* (Fodor, Pál; Šokčević, Dinko ur.) Budapest: Institut za povijesne znanosti Istraživačkog centra za humanističke znanosti Mađarske akademije znanosti; Hrvatski institut za povijest, 2015., 582-588.
- Végh, Ferenc, 2017. „Legradska i Međimurska kapetanija“ – Dodaci vojnoj službi Nikole VII. Zrinskog, *Podravina*, 16, br. 32, Koprivnica, 59-70.
- Végh, Ferenc, 2019. A Hungarian-Croatian Aristocrat from a new Perspective. Military Career of Péter Zrínyi/Petar Zrinski (1621–1671), *Specimina Nova Pars Prima. Sectio Mediaevalis X. Dissertationes historiae collectae per Cathedrum Historiae Medii Aevi Modernorumque Temporum Universitatis Quinqueecclesiensis*, 10, Pécs, 137-158.

- Wilson, Peter, 2010. *Europe's Tragedy: A New History of the Thirty Years War*, London: Penguin Books.
- Wrede, Alphons Freiherr von, 1898. *Geschichte der K. und K. Wehrmacht. Die Regimenter, Corps, Branchen und Anstalten von 1618 bis Ende des 19. Jahrhunderts*, sv. 1. Wien: L. W. Siendel & Sohn.
- Wrede, Alphons Freiherr von, 1901. *Geschichte der K. und K. Wehrmacht. Die Regimenter, Corps, Branchen und Anstalten von 1618 bis Ende des 19. Jahrhunderts*, sv. 3. Wien: L. W. Siendel & Sohn,

Summary

The Zrinski Family as Military Elite of the 17th Century

This paper studies the position of the members of the aristocratic Zrinski family within the Habsburg Imperial military forces during the 17th century. Juraj V Zrinski and his sons Nikola VII and Petar IV played significant roles in the wars waged by the Habsburg Monarchy in the studied period. Although the foundation of their high military service may be traced back to the 16th century, it was the 17th century that unleashed new wars, such as the Thirty Years' War (1618–1648), which exercised a major impact on the Imperial Army. The Zrinski family took active part in this war, which offered them a chance for additional affirmation of the family name among military elite.

Keywords: Juraj V Zrinski; Nikola VII Zrinski; Petar IV Zrinski; Thirty Years' War; military history.